

I VELIKI SU BILI NAŠI GRIJESI...

Iz dubrovačkih uspomena.

— Živko. —

Iza Tri Crkve, na Boninovu (kod Dubrovnika), s početka prošloga vijeka, prost čovjek ne bi tuda prošao, da si mu dao i zlatnu jabuku, jer se kazivalo da teško straši u polači Stjepovića (Skočibuhe ili De Stefanis).

U polači su stanovali — po kazivaću — legromanti, koji su se bili zapisali tomu drugu — nalet mu bilo!

A ko su bili ti legromanti ili negromanti?

Bili su glavom framasuni, te bi se sastajali iz svijeh strana svijeta u Stjepovića dvore na dogovor, a noćno bi letjeli i općili s hudobama.

Osobito bi se stanili u neznano doba u Ciciliju na Stromboli, gdje je odušak pakla, tu su paklena vrata.

Framasuni bi vazda išli onako zamišljeni, jedan po jedan, a najviše ih dvojica, da to ne upada čeladi u oči.

Odijelo im je crno: gaće bez ćinturina¹⁾, prsluk sapet do ispod brade, gdje viri kratka bijela oburlica²⁾, a koret im do listâ, isto crn i zapućen, kao da su popovi. Ne obuvaju otvorene ulaštene crevlice zlatnijem ili srebrnijem zaponom, nego prusijane³⁾; na ruke navlače crne rukavice, a na glavi im visoka patenta⁴⁾. Obično se profesaju⁵⁾ u Parizu, pa se tako vrata obučeni, i najmilije im je da govore francuski. S prva se nije znalo zašto im je tako duga jaketa⁶⁾, ali dakako neka je raba uprezala, da joj je u gospara u repini dva aršina, na rukama kuke, a na glavi rožine ka' u ovna devetaka.

¹⁾ Opašniaka ²⁾ ovratnik ³⁾ zatvorene čizme na gajtan ⁴⁾ cilindar
⁵⁾ svečano se zavjetuju. ⁶⁾ koret.

Sve je to znala raba Stane, ali nije mogla nikako da do-
kuči zašto, tamo on, nigdje ne ide bez crnog štapića, sa srebrnom
ručicom i željeznijem vrhom.

To je bio mađijaški štap, te bi tom šipkom zabrazdio oko
sebe i udario čarolijsko kolo i tako bi zborio svojijem crnijem
drugovima.

Bili su, kako sam kazao, profesani, baš pravi teklići
onoga crnoga, a oni su se na telegrafu bili samo zapisali ne-
naliću¹⁾, pa su svédno s nime opéili i po danu i po noći.

Gospar bi Maro napisao nekoliko riječi na kartu, pa bi
to dao Stani, da ponese na telegraf za brata u Jakinu.

Stane je prvi put ponijela, a drugi put nije htjela, da joj
daš taj bijeli svijet.

A kako je to bilo?

Predala kartu i novce, pa što ćeš sad vidjeti, ne bio ja-
dan nego veseo?

Onaj joj zapisani gurbetaš²⁾ ne da ni zaviriti u sobu,
nego za tvojom Stanom dobro zalupio vratima. Ali Stane nema
mira, no se ušulala uz vrata, a na prsima joj rute trozubače,
i povirila kroz bravu. Boje da to nije nigda uradila. Onaj ti
hudobňak izvadio iz sanduka govedu kožu, a na noj rozi, pa
je premetnuo preko leđa, kao da je plašt u popa, a onda će
zazviždati i tri put zazvoniti. I eto ti odmah nenalića, sličio
ličku³⁾ od deset oka, tamo on kao golema lija. Pogladi ga onaj
đavolski sin, onda uzme onu kartu i šapne mu na uho, a on
ti odleti bez obzira, i ona soba sjekne i iz nje ti zasmrdi sum-
por i druga poganija.

Kad je Stane ovo pričala, stisnula bi nos ogrnačem, a
katkada i ubrusom.

Radi svoje jezičine izgubi i staliju u gospara Mara, koji
je čiknuo otkle i došla.

Rekao je rodaku Nikši:

— Ne mogu ti je više; onakijeh prije nije bilo ni na kari!

A ona ti je sve ono pričala i klela se smrtnijem časom,
pa ne će da joj vjeruju sve prijateljice, a navlastito one ispod
Minčete i ispod Svete Marije.

¹⁾ davlu ²⁾ vrag ³⁾ slijepi miš.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Očiñeg mi vida, ne bi' slagala, vidjela sam ga, kao da je nã sad... Pa nije mi ni stalo da služim u onog osudeñaka, legromanta, framasuna... Ah, da bi uskrsnula pokojna mati, gospoda Deša! Ono ti je bila kršćanka, prava dubrovačka vladika!.. Jadna ti je, što ga je poslala u Parigi!.. Bože da ga nije nigda ni rodila!

Dapače se ispovidjela u fra Gabra i nije je htio odriješiti prije nego pođe od gospara Mara, koji nigda ne ide u crkvu, nô se zapisao tomu drugu.

Stane je još kazivala, da gosparu daje vrag nekakve čarolije i paklene makine, pa ti zna po vragu sve na bijelom svijetu, a ima i pušku bez praha — i jednom ti je onaj hudobñak pucao u Malu Braću i pogodio je u Blaženu Gospu od sedam bolesti, pa joj je prst okrnio.

Zamukle bi je najgrđe kundurice, kad bi ovo kazivala, jer bi ga Bog bio satarisao... Ovo joj nijesu nikako povjerovala, a ostalo sve, kao da je katekizam.

Pa ko bi sad pristupio pred onu hudopsku polaču iza Tri Crkve?

Tamo su stavno išla samo vlastela, a bio je i gdje koji pućanin, pa bi se preko dan tu u gradini i škrimali¹⁾, ali bi osobito čitali francuske enciklopediste i razglabali ih potanko.

U tom je tajnom društvu bilo ñih oko tridesetak, a samo dvije-tri ženske, pa dakako bio je meštar lòde gospar Nikša, pomoćnici mu: Lukša, gospar Andro i Paše, ali se ovako nijesu zvali, nego francuskim imenima: Volter, Didrò, Alamber i t. d. Gospodar je dvora bio dakako Helvecije, pa je primao baš sjajno rečenu družinu.

Tu su se isticale dakako i gospogje Tansen i Žofren.

Svi su bili skeptici, pa i spomenute gospode, a kazivale su ih ostale prstom, jer tobože neznabožice, a neke su bile dobrotvorke i iskazivale stalnost u duhu istinite kršćanske vjere.

Ovo se pred svijetom kazivalo, ali vas posao i nauku svoju oni su oblačili u veliku tajnu, pa je s toga tu bilo popodozreñia u političkim namjerama.

¹⁾ mačevali.

Republika sv. Vlasi bila je na rubu propasti, pa su je eto hoćeli da spase u duhu francuskijeh ideja, ali za to se hoćelo vremena, drugijeh ljudi i bolijeh prilika.

Gospoda Žofren pričala im je one večeri oduševlenu o bici kod Vilme, gdje je u pruskoj vojsci bio i slavni Gete, ali ne kao vojak.

— U večer će ga zamoliti pruski časnici, kaže gospoda, a da bi ih osokolio, jer im je nekakav jad oko srea, a slutnja na duši. I pjesnik je bio nekako sjetan, neveseo, i mućao je dugo kao studena stijena, ali odjednom će oduševlenu kliknuti kao prorok: „Na ovome mjestu, ovoga dana, nastaje nova epoha za opću historiju!“

Ovo je gospoda Žofren izrekla na 5 floreala godine XII. slavne republike francuske.*)

Na to će Nikša, onako gospodski nasložen u stolu Luja XIV.:

— Madam Žofren, Vi imate sto razloga! Današnje je stañe, ova mlakoća, veoma ubitaćna po naš grad, hoće nam se spasa, a spašće Dubrovnik Žirondisti...

— I Jakobinske crven-košule, nastavi Lukša.

— To pak ne, gospodaru Lukša, mi smo se rodili aristokrati, pa kao aristokracija želimo i umrijeti; svi smo pristali uz francuske ideje, ali daleko nam od kuće sankiloti. Uf, bože moj, gori su od pakla.

Gospodi će Tansen odvrnuti Nikša:

— Naći će se u nas intriganata, t. j. Žirondista, pa će u ime slobode, jednakosti i bratimstva stvoriti u pô dekade gorijeh vragova od sankilota, a to su naši čobi, naši kmeti.

— Dakako, gospoda će Žofren, oni su odrpanci doveli pod gilotinu Luja XVI. i Mariju Antoñetu, a čobi bi svu vlastelu, pa daleko nam kuća od ideja jednakosti; to je pogibelno, barem za nas vladike.

— Pustimo ih da govore, a mi radimo. Tako misle naši neprijatelji, pa u istinu oni revno rade za Moškova i nas će brže boje zadesiti nenadnja, i u zidinama će našega slavnoga grada omrknuti i osvanuti kozaci, pa s bogom skladnosti dubrovačka od tisuću punijeh godina!

*) 25 aprila god. 1804.

Gospar će Maro na to ozbiljnomu Ćanluci :

— U istinu imate pravo, pa kad je skrajnje doba za našu nezavisnost, za našu slobodu, onda je najbolje, a da mi, dok je na vrijeme, pozovemo Francuze, da nas oni štite i uzdrže nam drevnu slobodu, bez koje Dubrovnik nikako ne može živjeti.

Mladi će Lukša :

— Da nas Francuzi u kući pomire! To se mi igramo žeravom, pa bismo mogli i zapaliti kuću.

Svi se zagledaše i kao zanijemiše.

Gospoda će Žofren šapatom onijem vladikama :

— Neka je upisan, ali su mu kočeti gore nego u kozaka.

— Dakako, mladarija je, lude glave, za Moškova ; ali će biti i boji.

— Ne možemo se nikako izvući iz ovoga škripca, jer svjetlost ide prama svjetlosti, pa i Dubrovniku je krenuti u tom smjeru. Časa ne počasimo, nego opremimo u Pariz poklisara, a da za nas vojšti pokroviteljstvo onoga slavnoga naroda. Birajmo, braćo, najdostojnijega i najozbiljnijega, jer se svaka mjera prerazila, ne možemo daļe.

— Gosparu moj, Nikša će Maru, mi s našijem idejama ne možemo drukčije, postali smo braća uz take ideje, pa nas to može samo i spasti. Daleko nam Moškov od kuće, jer nas gori ne može dovesti na pravi put.

I Maro pode lagano po onoj golemoj dvornici, koja je bila sva u crnini kao mrtvačnica, a da pokupi u saplak od ubjeli (alabastra) sve glasove.

Glasovaše dvadeset i osmero braće za Helvecija, a samo tri mlada framasuna ne imadoše srca da prodadu bezobzirno svoju slavnu domovinu Francuzima. I one su tri sestre glasovale, ali dakako niko nije upisao svoje domaće ime, nego su tobože Francuzi poslali Helvecija u Pariz.

I Helvecije je oduševljeno primio nalog, kao da će postati otac domovine, jer je mrzio moškovsku stranku.

Mladi će Lukša na uho bratu, koji nije glasovao :

— Na ovome mjestu, ovoga dana, nastaje nova epoha za našu historiju: Finis Reipublicae Rhagusinae.

Na zvoniku su onda u gradu ona dva okoramljena osudeñaka udarila teškijem batom po šest puta u zvono — i nije bilo žive duše ispod zvonika. Još je kroz ulicu uza sami zid teturao po gdjekoji beskućnik, pa mu se dobro razlijegao bahat, kako poteže nogu za nogom, a taki je mir u gradu. Ovak o ti je i u prirodi pred oluju, sve je turobno i muklo, a samo se kreće slamka ili perušina u vrtlogu, kao da je nekakva nevidljiva sila prevrće i prebire. To ti je obiležje, e će brže vior užditi i zaviti, kao da su ga pakleni duhovi istresli iz rukava, pa eto će čitava priroda steñati kao grešna duša na umoru.

I u Dubrovniku je ono neobično mrtvilo nagoviještalo tešku oluju; a da, kad se dijeli duša od tijela, to je najstrašnji čas, pa na umoru je eto i grad Dubrovnik. Nije bilo lako da se rastavi s tijelom onaj veliki duh, duh slobode i velikijeh idejala.

Iza one zlokobne sjednice sva se družina razišla, i jedan će po jedan stramputice put grada, u nekom uzvionuću i strahu, regbi da ih srde gone i prokletstvo domovine, koja je na skončaću.

Ovo nijesu ljudi, jer naliče onako u ponoći ernijem paklenijem srdama.

Nije se čulo kroz grad ni šapata, te će se odjednom ukrasti i one nakaze između Pelača, iza Gospe i oko Połane.

Sveti je Vlaho gledao na usopleni grad s vrh erkve i onijem je bezbožnicima okrenuo leđa, jer mu je pogled bio put Srda i podigao je desnicu, da blagoslovi samo onu drevnu dubravu.

Onaj je drugi dio grada ostao vas u tmuni, pa je eto s ñega digao ruku sveti parae, jer su oni prekršili amanet svojijeh pradjedova, kad su prodali svoj dom tudinu.

Nekoliko je još braće ostalo u loži, a da upišu Pijerka, koji je bio mladić darovit i puno eijeñen, ali dakako sestre nijesu imale u ñega velika povjereña, jer je znao i ruski, pa im je baš s toga i bio sumñiv.

Pijerko je češće ispod oka gledao mladu Tansen, baš kao da se na ñu nahrenuo, ali ona nije mu dala da o tome ni opepeli, jer eto on nije bio još ni član lože.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Pijerko je za ínom neprestano pristajao i uzdisao, da bi pukla i studena stijena, ali je madama bila hladna, dapače je jednom rabi kazala: „Što hoće od mene onaj Ciganin?“

I uvjerio se gospodar Pijerko, da bi mogao predobiti srce lijepe i učene gospe, kad bi postao brat, jer je ona mogla samo ljubiti braću, a nikoga drugoga na svijetu. To je on sve razumio po Paši, koji je bio prvi rodak drage gospode, koja je znala na izust mnogo Volterovijeh stihova.

U loći ga nije tako prezirno pogledala, već mu se približila, dakako kao novom bratu.

— Dragi gospodine, ti želiš u naše kolo, ali se tu hoće goleme kušne, u nas se dolazi po draćama.

— To sam, madam, i želio, jer život prezirem pred idejama. Život mi ne vrijedi ništa.

— Tvoja mi je ispovijest draga, pa što nije bilo, može jednom biti.

Pijerko uzdahne, a Tansen ga nekako pogleda lubeznije. Nije se ni po što usudio, a da bi joj štogod drugo kazao u ovom ozbilnom času kušne, kad se primaju braća.

Meštar loće nije bio protivan, a uza í su pristajali gospodar Maro, Lukša, Andro, Paše i Ćanluka, pa je bilo sve svršeno, i one bi-večeri po kušni Pijerko postao brat, framasun. Ugasiše se svijeće, povezaše mu oči i uvedoše ga kroz nekoliko hodnika u glavnu dvornicu. Tad mu digoše mahramu s očiju. Nasred dvorane je bio mrtvački odar, a na ínemu nekoliko lubańa i prekrštena dva špańolska otrovana maća. Svijeća je jedva skilila, a nekoliko je braće bilo u ernijem dolamama. a na ínima framasunsko obiležje: mjerilo, kugla i t. d. Na prsima im je bila bijela mrtvačka glava.

Meštar je imao klobuk na četiri ćoška, i po tom se znalo, da je u redu veliki istoćnik, što je svakako odlićno mjesto. Tu je bila i Tansen, dakako u ernini, s obiležjem reda.

Nastao grobni muk.

Meštar uzme mać s mrtvaćkog odra i reće:

— Svak se pokorava zakonima reda, slijepu posluhu. U ime reda, svakog će žrvovati, nikomu ne će prostiti. Ovaj će mać suditi dušmaninu, pa i tebi, mladi brate, kad ne bi bio

poslušan. Mač svakom sudi. Uzmi ovo obilježje i dotakni se usnama mrtvačke glave.

Predade mu onaj tanki, svijetli mač, a Pijerko smjelo celne lubaŕu na odru.

— A sad te ostavljamo, da svu noć kao pravi brat stražiš i čuvaš naša prava ispred ovoga obilježja.

Ostaviše ga pred mrtvačijem odrom i svijeh nestade u tmici, a nije se čulo ni šapata, nego samo daleko šuštaŕne hašina.

Nije bilo ni svjećice u dvornici, nego je blijedi mjesec bacao zrake kroz pritvorene vratnice golemoga gotičkoga prozora, zastrta crnom zavjesom. Brat je bio nepomičan na maču, osluškivao je kako šušti lišće u bašti i ġahnuo bi se svaki čas, a navlastito su ga strašili daleki koraci po hodnicima. I tako ti u strahu zakućao — i naslonio se u drevnu baršunastu stolicu. Eto ti kroz tajna vrata u dvornicu dva viteza u crnini s trgnutijem mačem i spuštenijem nabornicama, kao da će na megdan.

— Brate, ti snijevaš, a tebe čeka megdan... Da, ti si strašivica, to tebe ne ide.

— Idi, to tebe ne ide, reče drugi i mačem ga prosuka.

— Ajmeh meni, ubio me... i probudi se u granuće sunca, a madame Tansen grohotom se nasmije:

— Ha, ha, tako mlada braća znadu vršiti kušŕu!

— Odlazi i nikomu ne kaži, strašivice, što si vidio; ti nisi za nas, reče mu meštar lođe.

I tako ovaj brat nije bio primljen, a Moškova nikako nijesu ni želeli, jer je spas imao doći sa mutne Sene, a ostalo je bilo sve varvarsko, te se nije pristojalo ovakijem slobodnijem duhovima.

*

Sutradan fratar osrednjeg doba trholio je iza Gospe i ravno će u nadbiskupski dvor.

Nadbiskup ga brže primi, jer se tu radilo o opasnijem dušama po vas kršćanski narod.

— Presvijetli monsiñore, to su ti novi duhovi iz proklete Francije, pa im valja stati nogom na vrat. Nikša je meštar lođe, teklići mu: rođak gospar Maro, pa Lukša, Paše i Ganluka,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

a, što je najgore, tu su dvije izgublene gospode, od srama ih ne mogu kazati, zovu ih framesunski Žofren i Tansen.

Žalosno ga pogleda arćibiskup Dubrovčanin, Nikola Ban, i jako uzdahne, jer ga je bolela propast rodnoga grada.

— *Perditio tua ex te Israel*, propast od tebe sama, Izraele! Dubrovniku je kuenuo zadnji čas, jer je zaboravio svoju vjeru.

Zaplače se arćibiskup kao malo dijete, i pamet mu se pomuti, te nije mogao da izusti riječi, jer ga jad uništio.

Fra Gabro je htio, da mu priča što je obaznao od Stane, ali se nije usudio, da časnom stareu u napokonjoj žalosti kaže što je čuo, a nije vidio. U to, eto ti Pijerka, te klekne pred pastira:

— Kajem se, oče duhovni; ljubim domovinu, ali sam je hotio izdati kao Juda svoga gospodina. Ljubim Dubrovnik, ljubim svoj jezik, ništa mi nije draže od našega rodnoga grada, ali sam se i ja hotio prodati framesunima, a u njihovijem je rukama naša postojbina, jer oni nom raspolažu i mrze na Slovinstvo, na brata Rusa...

— Opraštaju ti se grijesi, moj sinko, jer si mnogo ljubio! Hajde i živi za Dubrovnik, jer Dubrovnik ne može biti ni živjeti bez slovinske braće. Ostalo je sve stramputica i golema pogreška.

Podigne desnicu, da ga odriješi, a ispred dvora odjekne marsileza... Dubrovnik je bio drugi, ali se nije preporodio, nego zabasao, bio je ostario za nove ideje...

Arćibiskup zabezaknuo i jedva jedvica izrekao:

— Podite, djeco, u miru božjemu! Ako udarim pastira, raspršaće se ovec!

Fra Gabro izade ganut, a Pijerko potulušen.

*

Vratio se uz to Đanluka iz Pariza, te će Helvecija pričeti braća kao svog izbaviteļa.

Bila je sjajna večera u gospode Žofren „između polača“. Svi se na večeri izlubiše, a navlastito Volter, Didro i Alamber.

U gospode je Žofren bilo deset raba, a sve pokućstvo od srebra pozlaćena ili od suhoga zlata. Sve je sjajno, kao da si u Parizu.

— Braćo, spasena je naša domovina od Frančeza!

— Živio Dubrovnik!

Niko nije kliknuo: živjela republika.

Gospođica Tansen bila je zadovoljna i lubežljivo je pogledala Nikšu, i bila je srdačno odlučila da mu stisne desnicu.

— I u ime bratstva, reče, ja ti pružam desnicu.

To će pred gospodom Žofren, koja se baš od srca osmjehnula.

Sutradan se govorilo po gradu, da će se bogata Slave vjenčati za Nikšu. Premda se nijesu mogli čuti ni vidjeti, a ipak ih je bratstvo združilo i imali su se do brzo vjenčati. Dode i kobni dan 26 maja 1806., biva eto ti Lauristona s vojskom. On će, da mu se vojska okrijepi u Dubrovniku. To ti isto poruči Rus. Dakako, većina je bila za Francuze, pa će Nikša:

— Gospodo, čemu vijećate? Da uzmognemo ovo riješiti, trebalo bi da mnogi budu obješeni od čobâ, a pak i nekoliko ih među nama; dakle otvorimo vrata od grada tuđinu i dospijmo.

I na Orašac će dva senatora, da pričekaju Lauristona, a na 27 maja knez ga Ghetaldi primi na vratima ispod baldakina (sjenice). I otâri bijahu puni prtljaga i oružja, a sutradan osvane ovaj proglas, te ga je čitala francuski Žofren gospođici Tansen:

»Napoleon I. Car Francuzâ i Kralj Italije.

»Mnoge koncesije, učinene neprijateljima Francuske, napravile su Republiku Dubrovačku bićem neprijateljskijem Francuske, tim više pogibnijem, što se krije pod oblikom prijateljstva i neutralnosti. Ulazak vojske francuske u Dalmaciju, njesto da je zapriječio tako ponašanje, bi zgodna, da neprijatelji naši to veći utjecaj steku na vladu dubrovačku, i koji god bio razlog, za što ovaj senat neprijateljima našijem ugađa, Car se imao dosjetiti. Nemu je stalo, da dospiju već ove spletke tako protivne zakonima neutralnosti. Zato u ime i po naredbama Cara Francuzâ i Kralja Italije ja zapremam grad i sve zemlište dubrovačko. Ali ipak javlam, da je namjera Njegova Carskoga Veličanstva pripoznati nezavisnost i neutralnost ove vaše vlade odmah, čim Rusi izidu iz Arbanije, negda mletačke, i iz Krfa i ostalih ostrva negda mletačkijeh, kad rusko brodovlje ostavi slobodne ove obale dalmatinske.

»Ja, obećavam pomoć i obranu svijem Dubrovčanima.

»Ja ću nastojati, da budu poštovani zakoni i običaji sadañi i svaki imetak, i na svrhu, prama tome kako prebivaoci budu postupali s nama, učiniću da se Dubrovčani ne će moći

tužiti, nego hvaliti, što je vojska francuska prebivala u njihovu mjestu.

Sadašnja je vlada uzdržana, ona će svoje poslove i svoja držanstva isto opravljati; odnošaj republike prama vladama, koje su u prijateljstvu s Francuskom ili neutralne, ostaće sveđ isti. G. Bruére, komisar u poslima trgovačkim, vršiće pred senatom sve posle carskoga komisara.

U Dubrovniku, na 28 maja 1805.

General divizije,
Vojni adjutanat Cara Francuzâ i Kraja Italije,
Zapovjednik vojske N. V. u državi dubrovačkoj
Aleksandar Lauriston.

Reče gospodica ožalošćena: „I ovo ti je svršetak!..“ Nije mogla kazati republike, jer joj se u grlu zagušila riječ.

*

Nestalo Mara, nestalo Nikše, nestalo ih svijeh, baš kao da su propali u zemlju. Ni Ćanluka se nije družio s Francuzima. „Ulegli su na prijevaru“, reče Paši, i nije mogao daļe.

Nijesu dolazili na sastanke, kao da ih je nestalo, kao da ih crna zemļa progutala. Ipak, jednom će iz Rijeke Pijerko banuti u Nikše, a da mu se jada.

Tu je bio i fra Gabro.

— Moj fra Gabro, Dubrovnik ti je propao! reče Pijerko i počne mu nabrajati po redu milosnice francuske po Dubrovniku: Na Prijekomu je pet, „između polača“ šest, „za Gospom“ tri, „za fontanom“ dvije...

Nikako nije mogao kazati *one dvije*, pa tako i otišao put doma, a fra Gabro u Malu Braću. Odjednom neko zazvoni, a raba će s prozora;

— Što hoćete, gosparu Pijerko?

— Reci gosparu, da su „za fontanom“ i mati i kái! — I s bogom!

*

Od prvoga juna do petoga jula Dubrovnik je zaplakao u krvave suze... Nestalo mu slobode, nestalo bogatstva, a žestoka vatra očistila teške grijehe; jer se podigla na gospodu kuka i

motika, a to su dobro pogodile u lođi Tansen i Žofren. Nastala osveta.

Oko Dubrovnika je sukllala vatra nebu pod oblake. Sve je gorjelo od Svetoga Jakoba do Loznice, kao da si u Rimu za Nerunovo doba.

Tri su dana i tri noći pucale kao u *strombolima* varnice u Stjepovića dvorima, gdje je bilo negdašnje utočište braće.

To je gledala iz grada Slave i Deša, negda madame Žofren i Tansen. Proliće suze nad propasti grada, a Nikša reče žalosno:

— S bogom, jedna Slave, rob ne smije imati ljubavi ni od sreća poroda! *Sic transit gloria mundi*. Pozdravite braću.

I nestade ga za vazda iz Dubrovnika.

Fra Gabro će na trodnevnicu o Vlasićima Pijerku:

— Vaļa da ti, gospodar Pijerko, udaraš u organ u svetomu Vlahu!

— Ne ću, erbo mi nije drago! Ili nije htio ili nije mogó, on nas je kao nitkove ostavio na cjedilu u odlučnom času!

A fra Gabro:

— I veliki su bili naši grijesi, kad nas je ostavio naš parać, Sveti Vlaho!

U Dubrovniku, o Vlasićima 1904.

СОКОЛОВА ПЈЕСМА.

— Максим Горки. —

Море је дријемало.

Огромно лијено, и као уздишући дуж давних обала; заспало, благо и тихо у својој огромној ширини, купајући се у плавој свјетлости мјесеца. Умиљато и црно као кадива хапало је дубоко а у њ се слило и заронило плаво јужно небо, шарајући по њему слике својих чопорастих облака, извезене одбљесцима златних звијезда.

И, као да се небо све више и више спушта к мору, као да би хтјело да разумије оно шапутање међу његовим никад непрекидним валовима, који — чинећи се неки пут да су заспале — одједном, журно поврве један преко другога и расплину се дуж игала.

Дрвеће по планинама тајанствено се савијаше под ударцима буре, а горе величанствено уздихаху своје главице у плавим пустињама, које их окружују, озбиљне и сурове и умотане у таму јужне ноћи.

Брда су намргођена и замишљена. Њихове сјенке пале по божанственим зеленкастим валовима, црне и страшне, као да би хтјеле зауставити то непрекидно кретање, угушити то непрестано заплускивање воде и шуштање и уздихање пјене; замријети све те гласове који узнемирују ову тајанствену тишину просуту међу предјелима врх којих се пролијевају колутови зрака мјесеца иза гора.

— А-ала-акх-а-акбар, уздахну полако Наџир Раџим Огви, стари један чобан са Крима. То вам је крупан старац, осоран али мудар, сав сијед; загорио од јужнога сунца и увијек незадовољан и љутит.

Ми смо лежали на пијеску, поред једне огромне сџе*) уз обалу, што се можда негда одронила од бријега и ту се закопала, тужна, усамљена и пуна маховине.

Море избациваше муљ и хаљугу на камење, које је изгледало као обрасло и као неки објешен појас врх уске пјешчане обале што дијели брда од мора.

*) Хридина.

Пламен наше ватре освјетљиваше низ воду, он је треперио, и сјенке се дизаху и леђаху око старе огромне секе, која бијаше запарана дугом браздом пукотине. Ах, она изгледаше као да може осјећати и мислити. Ја и Раџим вечерасмо рибе, коју смо тога вечера уловили; обојица бјесмо у оном расположењу духа, када све изгледа идеално, када је срце чисто и када се не жели живјети ни за што друго него за то, да се може мислити и сањати.

Море миловаше обале и таласи поново шумљаху тако полако, тако тужно и меланхолично као да тражаху допуштење да дођу близу ватри да се огрију . . . По каткад у тој општој хармонији шума и пљуска, зачује се по који шум много узвишенији, силнији, звук разбарушен, неизразит и махнито весео: — то је један од оних валова, који се дрско и глухо прикраду до наших нога и ту се с кикотом расплину.

Раџим испоређиваше ове валове са женама, с њиховим сумњивим жељама и загрљајем. Он лежаше потрбушке на пијеску одмах поред мора. Замишљено гледаше у нејасну даљину, подбочивши главу рукама. Његова рутава шубара од јагњетине бјеше му се завалила на затиок, те на његово високо чело, избраздано финим борама, падаху студени ћухови с мора.

Он филозофоваше; но у исто вријеме није се бринуо за то, да ли га ја слушам или не. На мене се није ни најмање обзирао. Изгледаше чисто, као да с морем разговара.

— Човјек, који вјерно служи Богу, отиће у рај; а онај, који не служи Богу и Пророку? . . . Можда је он овдје; у овој пјени . . . И у овом сребреном таласању воде, може бити и ту је Он. — Ко зна!? . . .

Море се свијетли; тамно, широко, бескрајно. Овдје-ондје пала мјесечева свјетлост, широка као каква брана од свјетлости. А сам мјесец већ утонуо за посљедње брежуљке и замишљено обасјава море које тајанствено уздише . . . .

— Раџиме, дај причај штогод, рекох старцу.

— Зашто? одговори Раџим, али се не покрену нити ме погледа.

— Па онако! . . . мени су драге твоје приче.

— Ја сам ти више све испречао. Ја не знам више ниједне. Знаш да му је драго кад се моли, за то га наново замолим.

— Шта, лактен, ти умиреш?
 — Да, ја умиреш, одговори соко, дубоко и тешко удахнувши.
 Ја сам живио славно!.. Познао сам шта је то срећа!.. Ја сам се борио са храбрости... Видио сам небо... Ти га не ћеш никад из те низине видјети као ја... ти, биједно створење!
 — Али, шта је то небо? Једно празно мјесто... Како бих се ја могла успети до тамо? Вах, та мени је добро и овдје...
 тамо је и сувише вруће и влажно...

Она догмиза, лакте, са свим близу сокола и заавиди му тренутка до смрти.
 Змија се уплаши и стане се брзо одмотавати, али одмах увидје, да је узалуздан страх, јер је птици фалило само два три оштра камења.
 Са хротаваим криком он се обори на земљу и пружи се по руцана.

Одједном, на ту исту стијену, поред које лежаше змија, паде с неба један соко — перје му је сиво крваво а прса му рашче-тучаваом у море.
 Ситан и сав у бијелој и ридој пјени изгледаше као да хоће да пререже на двоје планину — И он падаше са бјесноћом и строваљиваше носећи са собом камење чак у море.
 Високо на небу гораше сунце, планине удисаваху његову топлину, док даље у дубини шумљаше море и валови шибашу о пћине. А из те стијене извираше бујан поток. Он се с хуком строваљиваше носећи са собом камење чак у море.

— Тамо, високо гори међу брдима, пузаше змија бјелушка. Она стаде поред једне влажне стијене и ту се уклупти, гледајући на широко море.

I.

— Ако хоћеш, причаћу ти једну пјесму, најпослије при-стаде Раџим.
 — Хоћу врло радо.
 Он ми причаше гласом тужним, мало декламаторски, покушавајући да очува особену меланхолију ритма. Страховито је кр-њно руски језик и ријечи.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

И док змија са птицом тако искрено говораше, она му се у себи ругала.

Она мишљаше: или ти летио или пузао, све се заврши на један исти начин: сви ћемо под земљу, сви опет у прашину.

Но сокò изненада затресе крилима, мало се прене и погледа око себе.

Преко сивога камена јураше вода а из сјеновитих цбунова базијаше заморна и огавна врућина.

Прикупивши последњу снагу тужно ускликну сокò:

— Ох, кад бих се само још један пут могао уздићи на небо!..

Па гонио би мога непријатеља и пригњечио бих га на ове ране на мојим грудима... Ја бих га удавио у својој рођеној крви!.. О!.. задовољство и срећо борбе...

А змија промишљаше: Мора да је живот на небу јако пријатан и угодан, док он за њиме толико цвијели.

И она рече птици слободе ово:

— Примакни се на крај стијене и баци се доље. Можда ће те крила опет подићи и ти ћеш на ново проживјети мало у своме царству.

Задрхта сокò, закликта бòно, довуче се до на крај стијене, задржавајући се канџама за влажну иловачу која расута покриваше стијену.

Када дође до на крај, рашири своја крила, уздахну из све снаге и, са горећим очима, стрпошта се у провалију.

Као камен котрљаше се низа стијене и падаше ломећи крила и губећи своје перје. Ухвати га горски поток, он праше његову крв, покри га пјенама и однесе у море. А валови шумљаху, тужно нападајући на хридине..... А у морској бескрајности није се ни опажала љешина птице слободе!.....

II.

Лежећи поред стијене, змија бјелушка још дуго премишљаше о сокò-птици и о њезиној чежњи за небом.

И она погледа у ту далеку и плаву бескрајност, која заварава очи сликама среће.

— Али шта ли је то угледао тај мртви сокоб у тој пустињи без краја, мјере и основе?.. Зашто и други исто тако као и он, умирући на исти начин, муте своју душу са жељама да лете у небо? Шта виде они тамо горе? Ах, да ми се подићи ма и за кратко вријеме, да сазнама шта је то.

Како рече, тако и учини. Сави се у клупко, одскочи у ваздух и као каква витка шипка задрхта блијештећи на сунцу.

Онај који је рођен да пузе, не може летјети!.. Она то бијаше заборавила, те на ново паде на оштро камење, али то је није бољело, и она се почне смијати:

— Ето у чему се састоји та красота, летјети у небо и — неуспјех и то је — све!.. О ти смијешна птицо!.. Не познавајући земљу, њој је она досадна и хоће да лети далеко тамо у небо, да тражи живот у тој огњеној пустињи. Тамо је све празно. Истина, тамо има много свјетлости, али нема хране ни за мрву, нити икаква ослонца за једно биће с тијелом. Зашто дакле толики понос? Зашто пребацивања? Ваљда зато да сакрију лудило својих жеља и своју неспособност према свему што се тиче живота?.. О, луде птице!... Не ћете ме више варати својим бесједама. Ја сада све знам и сама. Ја сам видјела небо... , летјела сам, промјерила сам, падох; али то ме није подстрекло да и на даље желим лет у небо, на против, ја вјерујем сада у саму себе јаче но игда. Некоји, који не могу вољети земљу, живе од илузија... ја знам само за истину. И ја не вјерујем више у њихов позив. Ја живим за земљу и ни за што друго.

И поносна сама собом откотрља се на једну стијену.

Море гораше живом свјетлошћи а валови се страховито дизаху и грмљаху о обале.

У њиховој лавовској рици одјекиваше пјесма поносне птице; стијење дрхташе од рике и небеса се напунише буром гласова суморних и грозних.

Пјевајмо: Слава заносу јунаштва и храбрости! Лудило храбрости ето, то је смисао живота! Ох, храбри соколе! Ти проли своју крв у борби с непријатељем..... Али ће доћи вријеме, када ће твоје капље крви, свијетле као варнице, освијетлити тмине живота; оне ће ожарити много срца препорођених и пуних махните жећи за слободом, за свјетлости!...

Мриј! . . . но у пјесми храбрих и славних ти ћеш бити при-
мјер живота, триумфални позив за слободу и свјетлост! . . . О, слава
лудилу храбрости!“ . . .

* * *

Далеко од обала море је мирно и тихо, тек који пут таласи
се меланхолично и тихо проспу по пијеску.

Ја сам ћутао посматрајући Раџима, који заврши своје при-
чање о пјесми мора, које пјеваше пјесму сокола. — Високо над
водом у прелијевању свјетлости мјесеца блистаху безбројне зви-
језде сребренасте и златне . . . у нашем лонцу поче да врије! . . .

Један талас баца се весело на обалу и полако, дрско се при-
вуче, чак до Раџимове главе.

— Шта ћеш ти овдје? . . . Хајде! . . . Раџим одмахне руком и
вал се управ послушно повуче натраг у море. За мене то мнијење
Раџимово, који мишљаше о валовима да имају моћ богова и да
имају своју душу и вољу, нити је смијешно нити неразумљиво. —
Сав приказ околу изгледа тако особено жив, тако слadak и тако
умиљат.

Море је величанствено и мирно, но ипак се осјећаше, да се
у сваком његовом уздисању још баца на брда, која се још нијесу
освјежила од дневне жеге; чињаше се, да прикупља жестоку
и моћну силу! . . . А у плавој сјенци неба, међу златним везом
звјездâ ћутијаше се нека свечаност, која очарава душу а мути
разум; то је као чежња и слутња каквог открића . . .

Све спава у полусну; изгледаше, да ће све у једном тре-
нутку да оживи од своје непокретности и претопити су једане
јаорад пун хармоније и пун неописаног слатког звоњења! . . . То
је музика која ће да каже мистерије свијета, освјетљавајући га у
духу; она ће да се упали као каква фантастична ватра, која ће
да понесе цио дух са собом, далеко горе у онај високи, сјеновити
и плави простор, а њој ће у сусрет блистати златни и дрхтави
вез звјезда! . . . Ах, то би била чудновата хармонија открића.

Монтана. 1904.

Превео с рускога.
Јаков Р. Шантић.

STRAMPUTICAMA NA PUT.

Igra u tri dijela
za večerñi posjed.

DIO DRUGI.

Pojava I.

(U kući gospara Vlaha. Dvor rasvijetljen i nakićen. Svak je svečano odjeven, a gospodarima medaļe i križi na prsima. U unutarñoj sali udara mužika).

Slave i Antun (dolaze iz sale).

Slave. Jadan Antune, ostavi sad politiku, a gledaj namirit Katu Malu. Oni se dvojica razumiju dobro; a Pero Mali mi se čini dobar mladić.

Antun. Vi ste žene sve iste. I moja Jele isto tako govori: „Pusti jadan, mladijence, kad se ćute¹⁾“. A ne promišļate, da tako kadgod topite dijete.

Slave. Ma rekli su mi, da se protiviš s nekakve politike.

Antun. Jest i to, ali nije sve. Mnogi od sadašnjega naraštaja ne znadu za nikakav obzir, red i skladnost. Mi smo za njih ostarili i izvjetrili. Oni su mudre glave. Ne čini li ti se ova teška?

Slave. Jest opora, imaš razlog, kad je tako.

Antun. Jesmo stari, ali nijesmo ostarili za svijet, za upravu, za odgajañe. Dapaće u staromu Dubrovniku prije stavnijeh godišta vlastelin nije mogô sjedat u Malomu Vijeću. Dok bi sazdrio, slušô je i vježbô se u Velikom Vijeću. Ovo su stare misli, ali nijesu ostarile, jer je čovječanstvo i sad isto. Kad čovjek stupi u neka godišta, postigne više znaña, opita, ozbilnosti i zrelosti; za to je tad zgodniji za upravu. A ovi sadašñi mladići ne osvréu se na sve ovo i uzimļu vele potolasti²⁾,

¹⁾ Ljubiti se. ²⁾ Potolast je sloboda, i još više, kao neka razuzdanost i raspuštenost.

jer hoće da se ne samo s nama izjednače, nego vojšte da oni sami zavladaju, a nas starije da potisnu na stranu i u zabit kako nevaľalu gvoźđušinu.

Slave. Da, da; sad sam razumjela. To ti je kako kakva plaha nevjesta, koja se okaša¹⁾ i ne će da je punica vlada, nego bi htjela da ona drži kľuće od svega i da zapovijeda.

Antun. Baš tako, pogodili ste.

Slave. To ti je plod sadašnjega odgajańa stramputnoga i pogubnoga! Ma reci mi, Antune, koja je ta razlika u politici između nekijeh mladijeh i starijeh. Vi stariji — čini mi se — držite se Hrvastva, a mladi Srpstva . . . .

Antun. Oni bi se držali i Turstva, samo da im je bit po vrhu. Pa jedan mi je od njih tako i rekô: „S Turcima, a ne s ovijem Hrvatima“. Pa hajde se ti s njima dogovaraj!

Slave. To će bit sve istina, ma vaľa što odbit i na mladost.

Antun. Jest, vaľa; ali popusti danas, popusti sutra, pa ti se oni razmahaju . . . .

(prestalo udarańe).

Slave. Hajdemo, Antune, onamo; obećala sam prošetat se s gosparom Nikom.

(idu u salu).

Pojava II.

Cvijeta i Ivo (dolaze iz sale).

Cvijeta. Ma čini mi se, dokture, da se ti večeras žle zabavlaš.

Ivo. Kako ćete, gospo, da sam veseo, kad sve vidim križe oko mene; reklo bi se da smo na groblu . . . .

Cvijeta. Je li to križi na prsima u gosparâ?

Ivo. E, nijeste ih vidjeli po sali?

Cvijeta. Ha, ha, ha!

Ivo. Polako, gospo Cvijeta, molim Vas; er će ko mi-slit da Vas ja škakľem.

Cvijeta. Ha, ha, ha!

(idu).

¹⁾ Prkositi.

Pojava III.

Slave i Niko (dolaze iznutra).

Slave. Sve Pero Mali igra s Katom Malom. Ono se ne pristoji na uglednoj zabavi. Lijepo ću ga ukorit na osami.

Niko. A što ćete kad su zaľubljeni; neka ih.

Slave. Ma Antun ne da ni opepelit¹⁾.

Niko. Popustiće. Glavna je stvar da ga mala hoće; a ostalo će doć po sebi.

Slave. Ma da ti znaš, Niko, kako je Antun nadrt²⁾ na ovu omladinu!

Niko. Ili ste mu Vi štogod govorili?

Slave. Kako nijesam; a on ne da o toj stvari ni pisnut. Tu mi se izdrećio na ovi sadašnji naraštaj, na njihovu politiku i što ti ja znam.

Niko. Kakvu politiku! Mi smo svi Dubrovčani; pak ako za čas kogod i zakrivi, dode vrijeme, da se upravi, kad bole stvar razabere.

(opet mužika)

Slave. Hajdemo vidjet kako se mladost vrti.

(idu).

Pojava IV.

Vlaho i Ivo (dolaze iznutra).

Ivo. Antun je čudan. Htio bi da svak misli kako on, ma se to ne može.

Vlaho. Govorio sam mu i ja, a on sve jednu; grmi na ovo Srpstvo, na sadašnje mladiće . . . .

Ivo. Žestoko je planuo Hrvastvom; a . . . svaka sila za vremena, kako ogañ od slame. Vidjećete još Antuna Srba.

Vlaho. Pa ne bih se ni začudio! A i to bi bio veliki biľeg da Srbi i Hrvati nijesu u sebi različiti, nego da ih je do sad dijelila vjera; a sad, kad se uvlači prosvjeta, dijeli ih politika.

¹⁾ Pisnut. ²⁾ Ľut.

Ivo. Ta Vam je na mjestu. Ah čujte! Onomadne je Antun trčô za mnogim štapom.....

Vlaho. Bićeš mu štogod opravio!

Ivo. Razgovarajući se o politici, rekô sam mu, da se pohrvatio, jer se nada bit župan u Dubrovniku, kad se sjedinimo.

Vlaho. Vazda si vesele ćudi! Ma reci mi, Ivo, jesi li i večeras iste vole?

Ivo. Kako ne bih bio, gosparu Vlaho?!

Vlaho. Dakle mi reci, ma pravo, kako se zabavljaš?

Ivo. Jako lijepo! Ne ćete da se zabavljam u Vašoj kući i u ovakomu društvu!

Vlaho. Ali mi se čini, da ti sve ne ide po ćudi.

Ivo. Prostite, gosparu Vlaho, ali ja nijesam tako neskladan.

Vlaho. Ma kad sam te za čas ulovio, nešto ćeš mi pripovidjeti, ali pravo.

Ivo. Nemate nego zapovidjeti, gosparu moj; a ja ne varam nikoga nego samo nemoćnike.

Vlaho. Hi, hi, hi!

Ivo. Polako, gosparu Vlaho, er će ko mislit, da sam Vam dô povoñat amonijake, pak da za to kihate.

Vlaho. Hi, hi, hi! Ma čuj me, Ivo, ma pravo mi reci....
(prestaje mužika. Idu unutra lako se razgovarajući i smijući).

Pojava V.

Jele i Pero (dolaze iznutra).

Jele. Ti, moj sinko, ako ne pokažeš da si se ukrotio i u ponašañu i u politici, zaludu ti muka!

Pero. Ma u čemu je prijekorno moje ponašañe, neka mi ko reče; pak, ako budem kriv, ja ću se popraviti. Što se politike tiče, možemo inače mislit; što to smeta? I sin misli kadgod drugačije nego otac, pak isto opće i živu zajedno.

Jele. Ma Antun udara na ovo vaše Srpstvo, da je pogubno po narodnu stvar, i da mu u našijem prilikama nema mjesta.

Pero. Ma to je on tako uvratio u glavu, gospo Jele! Austrija je mozaik narodnosti; pak za što ne može u njoj bit i Srpstva? — Mi ne gledamo preko granice, jer nije potreba da jedna narodnost bude svakolika u jednoj državi. Pogledajte na primjer Frančeze¹⁾; ima ih u matici zemlji i u Zviceri²⁾ i Beldu; pa ne vidim da se Frančezi iz različitijeh država žele sjedinit svi u materi zemlji.

Jele. Ma da je to tako, i vaši bi protivnici mislili isto.

Pero. Nije, vjerujte mi, gospo Jele; nego je sve kriva upornost nekijeh od ovijeh starijeh. Sve hoće da čine samovoljno i tajno. Pa oni sved hoće da su na krmi, sved poslanici, sved načeonici, kako da svijet ne može i bez njih.

Jele. A jesu li što grubo opravili kako taki?

Pero. Svi skladni i poštteni, ali vazda da imaju bit oni sve, to ne ide i ne može se trpjet. Pa gdje ti je njihovo Hrvastvo! Zaludu; Hrvastvo me ne može da razigra i uznese, jer ovdje u Dubrovniku nije prirodno. Tako se barem meni čini. A naprotiv nam je Srpstvo kod kuće; pa je Srpstvo lijepa mislo, koja zanosi i mene i svu srčanu omladinu.

Jele. U našoj povijesti dubrovačkoj navikli smo štiti, da su mladići bili krotki, poslušni i podložni starijemu; a vi, sadašna omladina, odmećete se i plešete te stare običaje.

Pero. To je doñekle istina, gospo Jele; ali svako pravilo ima svoj izuzetak, jer kad kogod hoće da samovoljno upravlja, pa da drži vlast za vazda, i osorno da postupa s mladarijom, i ne broji je ni onoliko koliko skladnost ište, dapače odbija i nezine lijepe misli; tad se vaļa odmetnut. A kad bi se to i pretrpjelo, ali ne može nikako njihovo politično vjeroвање.

Pa baš kad ste spomenuli našu povijest, sjetite se Benese³⁾ i Kaboge⁴⁾, pak ćete nam dat razlog.

Jele. Ah kud si zabrazdio! Navodiš mi što se u tisuću godišta dogodilo samo dva puta, i to za teške uzroke. Ne može se usporedit ono s ovijem današnjijem, baš da je i onako kako

¹⁾ U Dubrovniku se zovu *Frančezi* (po talij. *Francesi*), a ne *Francuzi* (po nem. *Franzosen*). I pridjev je *frančezi* za *franceski* ili *francuski*. U staroj dubrovačkoj kniži ovaj je pridjev glasio *franački*. ²⁾ *Švajcarska*. ³⁾ *Benesa* (Benešić) zet Damjana Jude i glava urotnika proti tastu. ⁴⁾ Tužio strica što mu ne dā upravu očevine, i pred sudom ga ubio.

govoriš. Nego se vidi da nekoliko vas mladijeh ne će pa ne će nikako s nekijem starijem.

Pero. S onakijem, dok se ne dadu razlogu, nigda.

Jele. Za to ste vi i prigrlili Srpstvo, jer znate da oni tamo ne će.

Pero. Mi smo Srbi, jer je Dubrovnik posrbljeni grad.

Jele. Dakle je prije bio hrvacki?

Pero. Ne, gospo Jele, nego latinski; pak njegova okolica srpska, darovana i prodana republici od vladalaca srpskijeh, posrbila je grad.

Jele. Da si rekô poslovenila, bio bi bole pogodio, jer da su nas posrbili, bili bi nas i porišćanili. Ti znaš da su Srbi Rišćani.

Pero. Eto, to je udica, na koju mame neopreznu čeljad. Dok je bila potreba, Rišćani su zvali srpsku i narodnost i vjeru, a to za to da odole ispred straha turskoga. Bio je velika glava, ko je stopio vjeru i narodnost u jedno ime.

Jele. Ma zajsto ja ne vidim te veličine.

Pero. Prava je to veličina, gospo Jele; jer da nije nešto stopio u jedno ime vjeru i narodnost srpsku, ne bi bilo danas plemena srpskoga nigdje i mi ne bismo zanago danas govorili naški.

Jele. Eto govorimo a nijesmo Rišćani.

Pero. Jer su Dubrovčani primili srpsku narodnost, a zadržali zapadnu vjeru; dapače su polatinili i okolicu malo po malo stečenu i posvojenu.

Jele. Hu, hu, hu! Moj Pero, jesi malo zamantran i zanesen. Pak i ako smo primili od okolice jezik, mi se isto razlikujemo u govoru od ņe.

Pero. Budi kako Vi hoćete, ma je naš govor dijalekat srpski, a mi smo katolici. Pa kako vidite, sad kad je pogibao nestala srpskom imenu i narodnosti, i kad je prosvjeta provirila; vjera ne dijeli ljudi ili barem nema dijeliti ni u nas kako ni nigdje u prosvijetljenom svijetu.

Jele. Ma isto vam Rišćani ne vjeruju, jer se ne krstite su tri prsta.

Pero. Može bit da je i tako, jer su te babuštine ostale u neuku svijetu, kako eno ti stvar, koja je trajala vijekova.

Jele. Pa, dragi Pero, gdje ti je ņihova nestalnost u karakteru!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Pero. Gospo Jele, da je i naše primorje čamilo pod turskijem jarmom 500 godišta kako i zagorje, bilo bi se naučilo lagat i previjat se, da ga puste životarit. To je prošlo u krv. Vi ste štili, gospo Jele, Spensera. Pak je tijekom slabostima dosta kriva i Bizantinska prosvjeta.

Jele. Biće sve tako kako govoriš, ma za to ja ne mogu Vlàha ni smislit.

Pero. I to je babuština, gospo Jele. Srpski gospodari su zvali *Vlahe* svoje čobane iz Vlaške. A to su baš bili *Vlasi* iz *Valahije*¹⁾, a ne Srbi. Ima ih i po Dalmaciji iz *Maurovalahije*²⁾. Za to su *Maurovalahi* sadašnji *Morlacchi*. Poslije je to ime „Vlah“ ostalo svijem brđanima, bili Rišćani ili Kršćani, kad su poturčenaoci zasjeli na mjesto srpskijeh gospara. Ali je u kniževnosti *Vlah* čovjek romanskoga roda. I nas su Dubrovčane Srbi zvali *Vlahe* cijeneći nas Latinima i po narodnosti.

(počinje mužika).

Jele. Hajdemo sad onamo, pak se ti pogodi s mojijem Antunom. Ja bih rada da se s nime porazgovaraš.

Pero. To je moja velika požuda, gospo Jele; ma se i Vi brojite.

Jele. Što uzmožu učiniću, ja ti jamac.

Pero. Velika Vam hvala, gospo Jele! Ja sam se od Vas tako i nadô.

(idu).

Pojava VI.

Cvijeta i Antun (dolaze iznutra).

Cvijeta. Ah, dragi Antune, nešto s nemira u kući, nešto s kundurarijâ³⁾ na dvoru, svršila sam se. Jedva ti se držim na nogama. Nego, molim te, sjedimo malo.

Antun. Gospo Cvijeta! Barem se Vama nije potreba vršit. Bogu hvala, ne mañka Vam ni tičijega mlijeka. Pak imate i u sreću naslade. Vaš Niko dobar muž i otac; Pero Mali Vam je lijepo svršio nauke. Kud ćete bole!? Koja se majka može zvat tako čestita!

¹⁾ Vlaška = Valachia ²⁾ Maurovalachia = Kara(crna)vlaška. ³⁾ mrmošeće.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Cvijeta. Ah, dragi Antune, da ti znaš što ja kušam, požalio bi me. Pero Mali, promisli, jedinač, vazda zamišlen, nijem, blijed, na objedu i večeri ne okusi ništa na svoja usta. Bog mi dô, sve me strah da mu ne dô po glavi¹⁾. Ah, Antune, u tebi stoji moj život ili moja smrt, a i moga Pera. Jedna tvoja riječ....

Antun. Ma gospo Cvijeta, umirite se; to će sve proć i Vama i ņemu. I ja sam, još mladićić, bio začurio za Dešom Mišinom, ako se spomiņete; pak ko je imô više pameti, zadržô me, i tako mi je malo po malo sve izvjetrilo. Majci mi je dohodila mala snaga²⁾ od nemira u kući, a poslije joj je bilo drago, kad sam se vjenčô za Jelu.

Cvijeta. Ma ti si bio zdraviji i jaći, a pokojna ti majka kako trijes. Lasno je bilo vama! A vidiš mene; jedva dušu vodim³⁾; moj Pero pak kako krijes⁴⁾. Sve se bojim za ņegovo zdravlje. Ah dušo moja! (plače).

(ulazi Niko).

Pojava VII.

Niko i prijašni.

Niko. Što je to, Cvijeta?

Cvijeta. Ah, moj Niko, Antun je tvrdi od kamena. Nema milosrđa ni meni ni našem Peru. Što ću, jedna! (plače).

Niko. Ma, Cvijeta, nije ovo ni mjesto ni naćin..... Molim te, digni se otole⁵⁾ i podi onamo u sobu za gospode, te malo poćini i odahni. Ludi su za ņeke posle..... razumiješ li? —

Cvijeta. Da, da, sad ću poć; neka mi malo izduši plać.

Niko. Dakle, Antune, lijepe meni večeras zabave!

Antun. A što ćeš! Ko ima djece, sved je u misli i nemiru.

Cvijeta. Idem se uklonit onamo.

Niko. Ćekaj, ja ću te dopratit.

Antun. Ne, nego ja.

1) Poludjeti. 2) Nesvijest. 3) Źivjeti. 4) Ćvrćak. 5) Odatle.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Niko. Da, hajdemo zajedno. Ma imam, Antune, s tobom govorit.

Antun. Kad hoćeš, je li i večeras?

Niko. Ako ćeš, baš večeras.

Antun. Drage voļe, ma amo svak dohodi, pa se ne možemo slobodno razgovarat.

(prestaje mužika).

Niko. Znaš koja je? Hajdemo u kabinet Vlahov s negovijem dopušteńem.

Antun. Evo me po tvojoj želi.

(Cvijeta uzimļe Antuna pod ruku i idu).

Pojava VIII.

Kate i Pero (izlaze iznutra).

Pero. Ma zaludu svakomu muka! Ništa ne može ugazit moju žarku ļubav za tobom, jer mi iz tvoga pogleda nešto govori, da si moja sudenica.

Kate. Oh hvala ti po sto putâ, moj Pero! Iz srca si mi izvadio te riječi, a tvoja duša diše iz njih.

Pero. Dakle rat ratovańu,

Kate. Sve je to dobro; ali kako ću ja suproć ocu....?

Pero. Ni roditelji ne smiju zapovijedati našemu sreću.

Kate. Ma ćaće me puno ćuti, a opire se mojoj sreći! To mi je ćudno!

Pero. Umiri se, dušo, to je sve s politike. Drugoga uzroka nema.

Kate. Dakle ste samo u politici protivnici?

Pero. E da! On puca na me što sam Srb.

Kate. A ja Hrvatica, ha, ha!

Pero. Paće reci: a ćaće pohrvaćeni Srbin.

Kate. Dakle smo mi Srbi?

Pero. E da što?

Kate. A moj ćaće hoće da smo Hrvati....

Pero. A moj da smo Dubrovćani.... promisli. Sad neki hoće uvesti neki pleme dubrovaćko.

Kate. Ne, ja sam čula onomadne, kad su se u nas na posjedu razgovarali, da su govorili o narodu slovinskomu u Dubrovniku.

Pero. E da! To ti je sve isto. Ma se vaļa otresti tĳeh babuština. Mi smo Srbi i ništa drugo. A Dubrovnik bio je i bitisao.

Kate. A reci mi pravo, bi li me ti uzeo, da sam prava Hrvatica?

Pero. Bih, da si i . . . . . Arnautka.

Kate. A ja tebe, da si i . . . . . Ciganin.

Pero. Dakle nas ništa ne može omrazit?

Kate. Ništa, ništa!

Pero. Jesi li ti tvrda u toj odluci?

Kate. Ja nikoga nego tebe.

Pero. Daj mi ruku; i vjera! . . . . . vjera, kojom maknut ne ćemo nigda!

Kate. Budi tako i nikako drugačije.

(uzimlju se za ruku i idu; opet mužika).

Pojava IX.

Jele i Ivo (ulaze).

Ivo. Eno Vam ih u Vlahovu kabinetu.

Jele. Vidjela sam ih i ja poć.

Ivo. Jeda li se što izleže!

Jele. Ma, dragi dokture, ja bih rekla, da Antun gore čini što se opire, kad su djeca zadovoljna.

Ivo. E ma ne dâ mu mira Perovo Srpstvo . . . . .

Jele. Ma i to Srpstvo nije pak nikakvo strašilo.

Ivo. Znete, gospo Jele, kad reku u nas *Luter*? . . . . Gore je nego Turčin. Tako je i Srb za Antuna gore od Puļiza, Arnauta, Ciganina . . . . .

Jele. Ima bit što tako, jer ne razumijem, zašto se onako ijedi.

Ivo. Isto se ja nadam, da će se stvari dobro razviti.

Jele. Pa što ulazi blažena politika sa srećom naše Kate?

— A meni se čini, da bi bila srećna i čestita, jer je Pero Mali

uprav skladan i pametan mladić, pa je dobre kuće; a nuti i to, već se je doktorô. Arajdala¹⁾ sam se malo prije kako razloži.

(prestaje udaraće a ulazi djetić).

Miho. Služite se, gospodo, u salu *bifeta* (odlaze).

Jele. Ne ću, zajsto, volim ovdje sjedat, gdje je hladnije, a neka oni tamo šampanjavaju.

Ivo. I ja sam s Vama. Ma ću Vas zamolit, da mi dopustite napalit cigar.

Jele. Služi se, dokture, koliko hoćeš; meni tabak ni malo ne smeta. Moj Antun doma po vas dan čmari²⁾.

Ivo. Ah kako je lijepo ovako u slobodi bacit koji dim!

Jele. A ne govoriš mi ništa o Cvijeti?

Ivo. A što je?

Jele. Došla je malo prije sva oplakana u našu toaletu.

Ivo. A zašto?

Jele. Čula sam, da se razgovarala s Antunom; on je pače i doveo u našu sobu.

Ivo. Biće joj Antun izrekô *non possumus*³⁾.

(dohodi Antun i Kate).

Pojava X.

Antun, Kate i prijašni.

Jele. Brzo ti si, Antune, tamo svršio s Nikom!

Antun. Pa znaš da sam se razgovarô s Nikom?

Jele. Da Bog dâ! To zna ovdje svak večeras.

Antun. Oh vragovâ i hudobâ paklenijeh!

Ivo. Ma reci meni na uho, dâ . . . što ste ugovorili?

Antun. Hajde jadan, ne budi dijete.

Jele. Ostavimo ga, dokture! Poznam mu ja ćud.

Ivo. Znam te, lonče . . . . .

Jele. Da, Kate Mala, kako je bilo tamo u bifetu?

Kate. Velika tiska, ali, vaļa rijet pravo, svaki naćin. Gospar Vlaho i gospoda Slave ne mogu noge razvesti. Da ti vidiš, moja majko, kako se svakomu zajmavaju⁴⁾ i gledaju, da ne bi što komu mańkalo!

¹⁾ Udiviti se. ²⁾ Pušiti, potezati dimove. ³⁾ Nije moguće (nikako). ⁴⁾ Nastojat oko koga.

Jele. Kako eno ti gospari. Ma reci mi malo, što ima onako lijepo pod zube?

Kate. Svakoga blaga božjega, pa svake donošne slatkarije. Ima i naše mangarnice, mačnice i klašunića¹⁾, a o svakomu ti piću i ne govorim.

Ivo. A ima li i naše stare mavasije?

Kate. Ima, ima, još od Republike.

Jele. Tešto! Rijeću Slavi da mi dohrani malo mangarnice.

Ivo. A ja, gosparu Vlahu, kupicu²⁾ mavasije.

Antun. *Exempla trahunt*³⁾. Ovi ovdje puši kô Turčin. I ja ću zapalit.

Jele. A ti nemoj. Čudim se kako si se i do sad ustručio⁴⁾.

Antun. I evo ti! Da gospar Vlaho ne razbije kad ter kad *monotoniju*⁵⁾, ove zime bi zijehali⁶⁾ u Spičariji ili u Čitaonici svu dragu večer, jer nema ništa u teatru.

Jele. Baš, naj gore je doba ovo do Uskrseña.

Kate. Jest, majko, baš najgore, jer u pokladima ima barem koji bal.

Ivo. Kako Kati Maloj čine zubi vodu na bale!

Jele. Ma za što baš nema ništa u teatru?

Antun. *Opera* je bila lani; a *komediju* ko hoće!

Jele. A hoćeš vjerovat, da mi je draža komedija od opere.

Ivo. A meni najdraži *busoloti*.

Kate. Ha, ha, ha!

Jele. Zbiļa, bili su onomadne busoloti u teatru.

Ivo. Jesu, jesu; dva dni izasobice. Lijepe stvari!

Jele. Mi nijesmo bili, ma su nam rekli, da je bilo lijepijeh igara.

Ivo. Jest, jest, ali najljepša je ona igra s ubručićem.

Kate. Koja, koja?

Ivo. E, ona je baš čudnovata!

Kate. Ma, kako je to učinio?

Ivo. Evo kako, dušo moja! Uzeo je u nekoga ubručić, pa ga je istrigô u plateji⁷⁾, u očima svakomu, i stavio sve

¹⁾ Stare slatkarije dubrovačke. ²⁾ Čašica. ³⁾ Primjeri privlače. ⁴⁾ Ustegnuti se. ⁵⁾ Dosada, čama. ⁶⁾ U Dubrovniku se govori *zijehati* a ne *zijevati*. ⁷⁾ Parterre.

ustriške u škatulu¹⁾). Onda je rekô neke tajne riječi, pa izvadio ubručić cio cjeleat.

Jele. E, kad je prije promijenio i podmetnuo drugi svoj.

Kate. Kako, majko, kad je svak gledô?!...

Jele. E, nije, nego učinio čudo, jedna ludno!

Ivo. E ma, gospo Jele, ima razlike od igre do igre.

Kate. Ma je li rastrigô baš oni ubručić?

Ivo. Meni se čini da jest; pače je davô strić u plateji svakomu, ko god je htio.

Antun. Kate, nemoj se pustit varat!

Jele. Eto baš, što ja govorim; on je podmetnuo drugi ubručić, i davô ga strić; a skrio je oni²⁾, što je bio uzajmio.

Antun. Aferim ti, Jele, da si Toma.

Kate. Ah da mi je znat, kako je to učinio!

Ivo. E kic! Ja znam, ma ne ću rijet.

Kate. Alate, molim Vas, gosparu Ivo! Ukažite nam tu igru, dokle su oni onamo.

Ivo. A što ćeš mi dat?

Antun. Hodićeš okolo kûpit u klobuk, ako ti igra dobro izide.

Svi. Ha, ha, ha! Ala, dokture, pogodi!

Ivo. Dakle, dušo, hajdemo da, daj mi ubručić.

(ulazi Niko i Slave).

Pojava XI.

Slave, Niko i prijašni.

Kate. Baš ste prispjeli.

Niko. Na što, na što?

Kate. Na lijep busolot.

Jele. Ma nemamo nožicâ, ha, ha, ha!

Svi. Gospo Slave, dajte nožice.

Ivo. I kakvu škatulu.

Slave. Evo ončas! (ide).

¹⁾ Kutija. ²⁾ U Dubrovniku se govori u sing. *oni* za *onaj*, kao *ovi* za *ovaj* i *ti* za *taj*.

Ivo. Sad vas molim, ep me lijepo gledate. Pogledajte mi ruke; popipajte mi rukave, da ne bude po vragu kakav drugi ubručić sakriven. (gledaju, pipaju ga).

Evo dakle ubručića Kate Male. Kate, je li ovo tvoj ubručić?

Kate (razgleda ga). Jest, moj!

(svi se smiju, dohodi djetić i donosi nožice i škatulu, pa ide).

Ivo. Ahâ, dobro! Dakle ja otvaram škatulu. Pregledajte da nema dva dna.

Svi (gledaju i smiju se).

Ivo. Evo ubručića, a evo i nožicâ. (striže ubručić, i ustriške slaga u škatulu). Evo éu poklopit škatulu. A sad va!a izrijet one riječi..... Nu oh vraga! Zaboravio sam one riječi što me naučio *busolotista*.

Svi (duše se od smijeha).

Kate A moj ubručić?

Ivo. Neka, dušo, stoji ovako škatula, dok mi panu na pamet one riječi.

(grohot od smijeha, a Ivo bježi u salu).

Antun. Jesam li ti ja rekô, ludno, da te vara!?...

(plaho ulazi Pero Mali).

Pojava XII.

Pero i prijašni.

Pero. Čaće, hodi brzo!

Niko. Što je?...

Pero. Ma hodi amo!

(Niko ustaje i trči, a ulazi Slave).

Pojava XIII.

Slave, Jele, Kate Mala i Antun.

Slave. Ajmeh meni! onamo je velik žamor.

Kate. Što je za Boga? Što se dogodilo?

Jele. Da nije ogañ?

Slave. Nije ne; nego malo prije gospodar Ivo, kad se šetô s gospodom Cvijetom, rekô joj je da nije dobre vo!e, jer da mu se čini bit na groblju. Križi sve okolo néga....

Kate. Koji križi?

Jele. Ne vidiš na prsima u gosparâ? — (Slavi) Pa, Slave?

Slave. Ona ti podi i to reci momu Vlahu, komu — naravno — nije to bilo vele drago. Pak kad se sastô s gosparom Ivom, prigovorio mu je što se tako izustio. A gospar Ivo ni pet ni šest, nego kako iz puške, ali uprav lijepo: . . . .

Jele. Kako, kako?

Slave. Rekô mu je da mu se činilo bit na grobĽu, er mu je bila pod rukom gospoĽa Cvijeta, pravi mrtac.

Svi. Ha, ha, ha!

Kate. Ah tužne gospode Cvijete!

Jele. Jest baš jadna! Nema od ņe nego kost i koža.

Slave. Pa sad moj Vlaho to svakomu pripovijeda.

(dolazi Ivo).

Pojava XIV.

Ivo i prijašni.

Slave. A nuti pače! Zaboravila sam pripovidjet, da je gospoĽi Cvijeti pridošla mala snaga, pak će je sad odvesti doma. I tako se zabava omela.

Jele. Za to je Pero Mali zvô onamo oca.

Ivo. Idem vam i ja zbogom, kad sam onamo osladio žmuo¹⁾ mavasije.

Slave. Gdje ćeš ovako rano?

Ivo. Doma.

Slave. Nemoj, jadan! Koja ti je prituga²⁾?

Ivo. Idem, erbo će mi, kako gospoĽi Cvijeti, sad nešto pridoć³⁾.

Svi. Zašto, za Boga!?

Ivo. Za simpatiju! (svi u smijeh). — Ne, ne, bez šale; meni je više docna, imam ja uranit.

Slave. Ako se načne, svak će počet bježat.

Ivo. Ne, ne; idem ja sam, a vi svi unutra. I ja idem s vama, da se javim gosparu Vlahu.

(Ivo Ľubi ruku Slavi i svijeh zapraća unutra. Ostaju Slave i Antun).

¹⁾ Čaša. ²⁾ Skrajna nužda. ³⁾ Pasti u nesvijest.

Pojava XV.

Slave i Antun.

Antun. Gospo Slave, i meni će vaľat brzo poć.

Slave. Evo ti ga nã! Ma nemoj ti još.

Antun. Što ćete, poradi Jele. S íezinom zaduhom nije dobro, da gubi noć.

Slave. Tad ćeš mi ostavit Malu.

Antun. E, to ne mogu za druge uzroke.

Slave. Ma i Pero Mali je pošó.

Antun. A, on će se vratit.

Slave. Što mi je ovo žó večeras! Svak će poć s bogom ranije. Stoprva je ura po ponoća.

Antun. Dakle, gospo Slave, velika Vam hvala na milosti i ľubavi!

Slave (dava ruku Antunu a on je ľubi). Ma nemoj još; postani barem dok svrši prva kvadriľa iza večere.

Antun. Postaću još malo, dok se Jele i Mala rashlade, pak se imam još javit gosparu Vlahu.

Slave. Žó mi je za Katu Malu, jer joj se drago vrtjet, a večeras je jako vesela.

Antun. Vidim i znam sve. Doma ćemo se razgovarat.

Slave. Tad ću je ja ostavit u mene, ako je ti misliš progonit.

Antun. Hajdemo, gospo Slave, u salu.

Slave. Obećaj mi, Antune, da je ne ćeš boćkat ni korit.

Antun. Da, ne ću. Neka Vam bude.

Slave. Ni rijeći joj pisnut?

Antun. Ni rijeći.

Slave. A što je sudeno, to će bit.

Antun. Dakle, kizmet, na tursku!

Slave. E da kako! — A sad hajdemo onamo. (uzimje Antuna ispod ruke i odlaze).

(Pada zavjes).

Svrha drugoga dijela.

DUBROVAČKE ZMIJE.

(2)

— Baldo Kosić. —

Kako smo rekli, podred „Protereoglyphia“ nije zastupan u Evropi. Zmije što spadaju u ovaj podred strašne su otrovnice, žive u Aziji, na azijskim otocima i u Africi. — Ovim zmijama prednji otrovni zubi mješte biti tubularni, kao u zmija predašnjega podreda, imaju nizduž, s vaanske strane, podublu brazdu, niz koju će sići iz dotičnih velikih žlijezda otrov u ranu. Primjeri: „*Naja tripudians*“ (*Naočarka*), u Aziji; „*Naja haye*“, *Laur.* u Africi; pa morske zmije „*Hydrophidi*“ na nekim azijskim otocima itd.

Podred: Opistoglyphia.

U zmijama ovoga podreda zubni se sustav znatno odalečuje od onoga predašnjih vrsta, jer ovim fale sasvim prednji giblivi zubi u gornjoj čelusti, a nasuprot na čelusnim granama stoji nekoliko malenih učvršćenih zuba, ukrivljenih nazad, među kojim se pak ističe na objema granama krajnji unutrašnji zub, jer je duži od ostalih i ima s vaanske strane jednu podublu brazdu od vrha do dna; kod toga zuba su paka neki maleni zubi da zamijene prvoga kada bi ga nestalo. Ovaj karakter daje povoda sumnji, da bi rečeni urezani zubi mogli biti vodiči otrovi, a tim više, jer se kod njih nađu kao malene žlijezde, koje se smatrahu otrovnim, stvar koja, po svoj prilici, nije još do kraja razbistrena, barem za cijelu grupu.

Neki ofiolozi (Olivier i drugi) primjećuju, da pošto zubi s brazdom stoje u dnu zmijine čelusti, mučno je da zmija raspeči toliko gubicu da nima ujede, a da njihova otrov možda služi samo za anesteziju već uhvaćene životiće, koju zmija tako lakše proguta i odnosno lakše probavi. Bilo kako bilo, ja držim, da naše zmije ovoga podreda nijesu otrovne, ili dajbudi nijesu opasne čovjeku, pošto su me više puta ujele, pa, kako mislim, gdjekad i svim zubima, a kako doznajem ujedu i koju drugu osobu, a to ipak bez ikakve zle posljedice.

Zmije ovoga i slijedećega podreda imaju povrh glave nekoliko ploča, štitova, razne forme i veličine. Ovi štitovi imaju paka ne malenu ulogu u klasifikovaću vrsta.

Podred je zastupan u Evropi dvjema porodicama i dvjema vrstama s jednom odlikom¹⁾. Ove se zmiје šire više-mađe po gotovo svim krajevima tople zone. U nas su zastupane obje te vrste i spomenuta odlika, koja bi se mogla baš reći naša, jer po primjerku nagjenom od prirodoslovca Neumayer-a kod Dubrovnika, bješe od Fitzinger-a ustanovljena nova vrsta, donije prepoznata samo kao odlika, kako ćemo dale vidjeti.

Porodica: Psammophidae¹⁾.

Rod: *Coelopeltis*, *Wagler*.

Coelopeltis lacertina, *Wag.* (*C. insignitus*, *Geoff. S. Hil.*; *Coluber monspessulanus*, *Bp.*) — *Sopuła*.

Po svoj prilici ova vrsta zmiје nije mnogo obična uprav kod Dubrovnika, ili je možda ograničena na neka mjesta, iz kojih prođe koje godine po koji primjerak do mjesta bližih Dubrovniku, biva onih što su više posjećivana. Svjedoče ovo što rekoh vrlo rijetke prilike u kojim sam srio ovu zmiју po našim brdima i oskudica egzemplarâ što su se uhvatili ovdje i do mene došli; ali ipak držim, da vrsta u nas, u opće, ne može biti rijetka, dapače mislim, da gdje god mora biti i prilično česta, kao regbi da je na otoku Mletu i možda na Šipanu; pa u Ratu, Stonu itd.

Ova vrsta zmiје vrlo je opaka; u sužanstvu uvijek puše, sikée i gleda kako da te iznenada ujede, opruživši kao muđa vrat, i to kad je ni najmađe ne uckaš. U gori zmiјina je pakost još veća, kako se samo sobom razumije.

Tijelo ove vrste, prama debljini, prilično je dugo; pokrivaju ga ozgor produgaste luske s dobro urezanom brazdom; glava je tupasta i karakteristične forme, jer joj je gornja strana, tjeme, ulupljena a tako isto očni predio, te izgleda nešto slična

¹⁾ U grupu ovoga podreda neki ofiolozi ubrajaju više a neki mađe vrsta zmiја, jer regbi da u nekim vrstama niti su uvijek zubi zadni s brazdom, niti uvijek imaju žlijezde; n. p. Giglioli ubraja u grupu rod „*coronella*“, što drugi to ne čine itd.

¹⁾ Tip porodice: „*Psammophis sibilans*, L.“, živi u predjelima saharske pustare, u sjevernoj Africi. — (*Les serpents du nord de l'Afrique*. E. Olivier, Paris 1899).

bridnaku ulupljenih triju ploha i gotovo oštih bridova. U popriječnome redu ima zmija 17 lusaka¹⁾. Šara je zmije na hrptenoj strani smeđasto-maslinkasto-jasna sa, nizduž tijela, malenim mrkim, gotovo crnim pjegama, dok je doña strana bjelkasto-žutkasta, a gdjegdje nepravilno posuta mrkim piknicama sa crvenkastim prolazima. Doña čeljust ima odozdo neke crne smeđaste pruge, koje se spuštaju, više-mañe prekinute, niz vrat²⁾.

U muzejskoj zbirci dva su primjerka ove vrste; jedan je s otoka Mleta, a drugi u nas s Ravnicâ (brdo Srđ); dužina je prvoga preko metra, a drugi ne dopire do te mjere³⁾. Bjehu držani živi neke mjesece, ali s toga što nijesu htjeli jesti, ili možda radi koga drugoga uzroka, početkom zime pogiboše.

Coelopeltis lacertina var. *Neumayeri*. Fitz. (*Rhabdobon fuscus*, Fleischm.) — Sopaļa.

Kako bi gore rečeno, po primjerima ulovljenim kod Dubrovnika od ofiologa Neumayer-a (koji se bio nastanio u Dubrovnik u prvoj polovini prošastoga vijeka, te u Dubrovniku i umrije, a puk ga zvaše zmijar) Fitzinger je bio ustanovio novu vrstu zmije koju prozva *C. Neumayeri*. No to se doznije ne potvrdi, jer malene razlike između predašnje zmije i ove ne smatrahu se dovoljnim za dobru vrstu, no jedino za odliku; i doista, između ove dvije zmije nema znatnije razlike, ni u obliku glave, ni u općenitim razmjerima tijela, te bi u stvari odlučila sama šara, koja je prilično raznolika, pošto je u ove hrptena strana jednolično smeđasto-kostañasto-tamna, a trbušna bijelo-žutkasta, posuta, osobito sa stranâ, smeđasto-jasnim slivenim piknama. Doña je čeljust zmijina našarana sa tri nepravilne smeđasto-žute pruge i dvije čisto bijele, koje joj se donekle niz vrat pružaju. Oko, vrlo sjajno i veliko, ima lijevu crvenu šaru⁴⁾.

¹⁾ Tipična forma ove zmije ima u popriječnom redu, preko gornje strane tijela, 19 lusaka, dok ih je u našoj 17, kako se gore reklo, radi čega prof. Katurić, koji nazad neke godine opazi tu stvar u svojim primjercima, predloži za ovaj oblik ime „*Coelopeltis lacertina* var. *Dalmatica*.“ — Принесли к проучавану природе.

²⁾ Šara ove vrste zmije ne odgovara do kraja tipičkoj šari.

³⁾ Vrsta u sjevernoj Africi dopire do 2 metra. — Op. cit.

⁴⁾ Šara ove vrsti nije uvijek jednaka; gdjekad jasnija a gdjekad tamnija: katkad prelazi na pobočnoj strani s modrušastim prugama nizduž tijela itd.

Zmija je opake ćudi kao i predašna: puše, sikće, uvija se i peri da ujede, ako si i podaše od nje, a ugriz, osobito velikih primjeraka, mora biti posve neugodan.

Živi primjerak, što imam od gotovo tri mjeseca, regbi da je sada maše srdit, premda puše kao i prije netom se kogod približi krleci u kojoj je, ali hranu (miše, ptićice) uzimlje ipak iz ruke i jede pred ćeladi; a ma zla ćud uvijek se pokaže, jer stoprv miša ili pticu pojede, opet se koči i puše. No mislim, ako zmija preživi koje vrijeme, da se mora donekle i pripitomiti, i pored onoga što kažu neki prirodńaci¹⁾. Egzemplar je uhvaćen na Konalu²⁾.

Osim ovoga živoga primjerka, dubrovački muzej ima tri egzemplara u alkoholu: jednomu se ne zna mjesto, kod Dubrovnika, gdje je bio ulovljen; drugi je s otoka Mleta, a treći je iz Srda. Dułine su im: 1·20, 1·11, 1·30 metra. Živome primjerku gotovo je metar.

Porodica: Dipsades³⁾.

Rod: *Tarbophis*, Fleischman.

Tarbophis vivax. Schreib. — (*T. fallax*, Fleisch.: *Ailurophis vivax*, Bp.). — Pećatica.

Premda je vrsta obićna, ipak u neposrednoj blizini Dubrovnika nije ni po što ćesta; no, moglo bi se dati, da je ima i više nego se eijeni, ali da su rjede prilike da se ćovjek na nu namjeri, jer je i ovo gotovo noćna zmija, te joj aktivnost poćiće stoprv sutonom. Bilo to baš tako ili ne, stalno je da je u našim okolišnim selima, pa u Slanome, Stonu itd. vrsta prilićno ćesta, kao što je pak obilna u nekim mjestima gorće Dalmacije.

Rekosmo, da djetatnost ove zmiije poćiće uprav sutonom, biva da je noćna, ili barem sutonska vrsta, a to od prilike pokazuju i njezine oći, kojih je zjenica produgasta kao i u crno-

¹⁾ Erber, Betta i d.

²⁾ Predgrade na sjevero-zapadnoj strani Dubrovnika.

³⁾ Nazvali smo ovu porodicu po Brehm-u.

kruga. Ovo potvrguju i zmijini običaji u sužanstvu, koji su više noćni nego dnevni; n. p. ponajviše jede po noći i okreće se tamo amo po krleci, dok daću gotovo spava; takođe suttonsko je doba kada se zmija osobito ljuti: puše, sikće i bijesno udara u žice od krlotke da ujede netom se približiš, jer je i ova živina opake ćudi, gotovo kao i predašna. Međutim ova je zmija i vrlo peñačica, te se na stabla peñe osobitom hitrinom¹⁾).

Tijelo je ove vrste prilično dugo; glava plosnata, produgasta, tupasta, stoji na relativno potanku vratu; rep je poduži, jer iznosi šesti ili sedmi dio čitave dužine tijela, itd. — Zmijina je osnovna boja, na hrptenoj strani, bistro siva (u mladih primjeraka gotovo srebrnkasta), na kojoj boji vrlo lijepo oskaču nizduž tijela velike erne pjege, većinom oblika više ili manje nepravilnoga, produženoga pakruga. Odozdo je zmija bijeložutkasta, pjegava, vrlo jasno-smedaste boje i posuta malenim mrkim piknicama²⁾).

U spomenutoj muzejskoj zbirci domaćih plazavaca nalaze se tri egzemplara ove vrste u alkoholu: jedan je iz Zatona, drugi s Konala, a treći iz grada. Ovaj posljednji bješe uhvaćen na polani, ispred crkve Isusovaca i vojničke bõnice; to je velik primjerak jer je dug 1·24 m.³⁾ Osim toga, stigoše nam ove godine dva živa egzemplara, koje je ulovila jedna odlična gospoda u Slanome. Ako ovi prežive, kao regbi da hoće, nastajnu zimu, pružice nam zgodu, da se bolje, biva opširnije, prouče običaji ove vrsti u sužanstvu⁴⁾. Primjercima je gotovo metar dužine.

(Nastaviće se).

¹⁾ Jedan primjerak, koji mi bješe u sobi, popne se jedan dan povrh vrata od sobe začudivši me kako mogaše ondje doći.

²⁾ Naš seljak, nevješt, vrlo se straši od ove zmije, jer videći one erne pjege, koje mu i iz daleka upadaju u oko, cijeni da je kakva strašna otrovnica.

³⁾ Ja mislim da ondje, u sredinu gotovo od grada, nije mogla doći ova zmija inače nego donesena možda u drvima (za gorivo); zavučena daću u kom šupljem hreku, izade u praskozorje, i baš u jutro bi uhvaćena od pok. B. Pićinini.

⁴⁾ Što se gore natuklo o običajima pečatice u sužanstvu, bilo je proučeno i na drugim živim primjercima.

DVIJE DUBROVAČKE LITANIJE.

— Antun Krespi. —

U jednom samopisu — po svoj prilici iz prve pole XIX. vijeka — našao sam ovu čudnu i vrlo zabavnu litaniju. Pisac nije auktor, već palektar: on je prosto sakupio ove.... kako ćemo ih zvati?... recimo sentence, koje je dubrovački puk za svoje vladanje i ravnanje sam stučio, kao što je naš narod izumio n. p. poslovice i mudre riječi. Kako se u Dubrovniku, iza pada republike, satiričnost domom udomila — očiti znak moralne dekadencije — tako su i ove sentence prožete sarkazmom. No u ovom slučaju sarkazam bode sama sebe. Jer od 32 alineje, što ovu litaniju prave, 23 bave se selima, ostrvima i gradovima, koji su pripadali nekadašnjoj dubrovačkoj republici, otkrivajući pošprdnno njihov čeonu porok, a samo 9 njih imaju općenitu vrijednost i uzete su očito iz zajedničkoga narodnoga blaga. Litanija svršuje majstorskim *do di petto*, koji je vrhunac zagrižljive auto-ironije.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis. Dan-danas mnoga mjesta, koja samopis spominje, nemaju više one poroke, što im on prigovara. Neka su ih od toliko dugo vremena izgubila, da je dubrovački puk već sasvijem pometnuo sentence, te ih šiba, tako da je sada — u XX. vijeku — ne smisao za nas prava zagonetka. Među ove padaju broj 6, 10, 11 i 14. Druge je opet — također pometnute — bilo moguće razumjeti, jedino upitavši starije ljude, da ih protumače i utvrde. Među ove padaju broj 2, 5, 8, 9, 13, 22. Treće pak — i ako se u puku više ne spominju — no se ipak lako shvataju, a to iz raznijeh uzroka, koje je ovdje izlišno nanizati. Take su broj 3, 12, 15, 17, 20, 21, 32. Četvrte se još u Dubrovniku pomiču, ali slabo. Take su broj 7 i 18, dok se broj 1, 4, 16 i 19 vrlo često čuju.

Obrnuto: ima u Dubrovniku još takijeh sentenaca, a samopis ih ne bilježi. Njihov postanak pada u moderno doba, biva: po piščevoj smrti. Mimo toga su, u ustima dubrovačkoga puka, neka okôna mjesta promijenila obilježje prema prošlosti. Tako n. p. Osojnik, koji je nekad (po samopisu) bio na glasu s junaštva, sada je sinonim neugladenosti i neznađa. Reći u

Dubrovniku kome, da je „iz Osojnika“, to je velika uvrjeda. Ston je sinonim opreza i žguravosti. Jednako je promijeđeno i obiležje Župe. Što se tiče dubrovačke gospode, ona su samo u ustima dalmatinskoga naroda (a to u istom smislu kao i u samopisu), ali u ustima dubrovačkoga puka ne. I s razlogom, jer dubrovačke siñorije više nema.

* * *

Oslobodio te Bog:

1. Koze mļecke,	17. Brodara gruškoga,
2. Gubavea lastovskoga,	18. Kamatnika župskoga,
3. Bodula korčulanskoga,	19. Rešeta cavtajskoga,
4. Mazge réanske,	20. Zdravļa kalamojskoga,
5. Dife stoñske,	21. Stana lopujskoga,
6. Hondelja konavoskoga,	22. Klobučine šipañske,
7. Lise slañskoga,	23. Gola turčina,
8. Torbe majkovske,	24. Mlada domačina,
9. Bokare dubravske,	25. Čoecka bez brka,
10. Praca brsečkoga,	26. Žene brkate,
11. Mahrame trstenske,	27. Gladna gospara,
12. Fesa kliševskoga,	28. Molitve prosjačke,
13. Časti oraške,	29. Istine trgovačke,
14. Počelice zatoñske,	30. Pravde popovske,
15. Saruka osočkoga,	31. Zlobe fratarske,
16. Ribara riječkoga,	

a nada sve neka te oslobodi Gospodin Bog

32. Siñorije dubrovačke, vraga paklenoga!

Amen.

Bilješke: *ad* 1. Koza je kod nas sinonim divļaftva. 2. Vaļa da je nekad na Lastovu bila velika guba, jer se još i dan-danas u gradu čuje, kad štogod gadno smrdi: „smrdi kako guba lastovska“. Po Dalmaciji se svaki ostrvļanin zove pošprdnijem imenom bōđuo. — Za vremena republike Korčulani i Dubrovčani nijesu se nikad lijepo gledali. Satire su letjele i tamo i amo. Uzrok je po svoj prilici bila politika, biva: opreka među Mlecima i Dubrovnikom. 4. Mazga je sinonim potmule zloće. — Réanski je pridjev od Rāt = *punta di Stagno*. 5. Dļfa znači najprije varalieu, pa čovjeka, koji prijevaram sve sebi grabi, i napokon izješu. 6. Hondel je nakit na

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

glavi Konavočke. To je bio komad drva, u podobi obluka, zamotan u platno, što bi konavoska nevjesta zadjela za zatiok. Danas toga ženskog uresa nema. 7. Lise = lisica, sinonim lukavstva. 8. Majkovljani nijesu uživali dobar glas u Dubrovniku: držali su ih grabežljivcima. Njihova su dva sela blizu Slanoga. — Smisao je: ako vidiš torbu majkovsku, napuniće se na tvoju štetu. 9. Dubravica je selo između Brsečinâ i Majkovâ. Tu je sve posadeno lozom. Njzino bijelo vino vrlo je jako: „hita te za uši“. — Smisao je: čuvaj se vina dubravskoga. 10. Brsečki je pridjev od Brsëčine. — Smisao ne znam. 11. Nazad koje 50 godinâ žene trstenske nijesu uživale dobar glas u gradu, jer su — kako mi rekoše stariji ljudi — davale najveći kontingenat dubrovačkoj *suburi*. 12. Kliševo je selo više Trstenoga i Orašca. Kliševljani su bili poznati u Dubrovniku kao opasna čelad: „proparaće te nožem“. Sad više ne nose fes. 13. Čast ne kao pošteñie, već kao dar. — Smisao je: oraški je dar vrlo mršav. 14. U samopisu stoji podjelice, što mislim da je *lapsus calami* mješte pocjelice. Tako su stari dubrovački pisci zvali *la cuffia*, *die Haube*, danas škuflja i počelica (jer stoji po čeli). — Ako to ide na ženskiñie, tad bi valda značilo ženu, koja vazda marmoši i roji. 15. Osojnik je selo na granici Hercegovaačkoj, između Gruža i Orašca. Osočani su bili poznati u Dubrovniku kao junaci, jer su se vazda bili s Hercegovcima. Nazad dvaestak godina Austrija je bila prisiljena — javnog mira radi — da naredi na Osojniku općenito razoružanje. Prije su Osočani nosili saruk, sad više ne. 16. Rijeka = Ombla, kod Dubrovnika. 19. I danas je „Prijeke“ (ulica u Cavtatu) na glasu radi svoga jezika i kundurarije. 20. *Calamotta* = Koldčep, otok blizu Gruža. — Zdravlje je kalamojsko vrlo slabo zdravlje. 21. Stan nije ovdje boravište, nego sprava kojom se će (tkati). Ima na Lopudu i danas dosta stanâ, koji ču rašu. Građanin postaje nervozan čujući njihov neprestani klok-klok. 22. Šipaniñanin je nekad imao običaj, kad bi god za koji posao došao u Dubrovnik, hodit sved ù kani (Cylinder, cilindro). Zato, kad bi Dubrovčanin ugledao na Placi koga ù kani, rekao bi odma: „evo ti Šipaniñanina, gje ide na tribunô.“

* * *

Ovdje pristaje da nadodam jednu definiciju i jednu sentencu. Oboje se tiču dubrovačkoga plemstva. Interesantne su zato, što izviru iz dvojaka i oprječna izvora, a u presudi se ipak potpuno slažu. Prvoj je auktor jedan dubrovački vlastelin, koji je umro nazad koje 50 godišta. Evo što je on o Dubrovčanima govorio:

— Dubrovački su gospari *una pñata di vipere èsposte àl sole* (lopiža zmijâ izloženijeh suncu).

Druga je čisto narodna, ili bolje: dalmatinska. Čuje se osobito u srednjoj Dalmaciji:

Od neretvanskih komara,
 Od splickih bikára (= mesarâ),
 Od dubrovačkih gospara - *Libera nos Domine!*

(*Scršće se*).

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

1. Држи се не само онијех пријатеља, који те жале у несрећи, него много више онијех, који ти не завиде у срећи.

Сократ.

2. Пријатеље опомињи тајно а хвали јавно.

Сиро.

3. Ја знам да има обзирнијех пријатеља који, из бојазни да не упану у какву неугодност, ускраћују своје свјете у мучнијем пригодама; њихова уздржљивост расте с опасности пријана.

Русо.

4. Мушко пријатељство често је наслон; женско вазда је утјеха.

Рошедр.

5. Ништа не прибавља толико пријатеља, колико искрено дивљење због туђијех добријех особина. Осјећање радости у признању туђијех заслуга знак је племените нарави, искрености и срдачности.

Досн.

6. Иша људи који су бешћутни прама пријатељству; то су они који су довољни себи самијем.

Хелвециус.

7. Човјек сам је слаб, али је јак здружен с другим. Осамљен он се узалуд труди. Пријатељски поглед, ријеч, савјет, утјеха рашири му погледе и олакша му тегобе нујности.

Хердер.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Знаменити Срби XIX. века. Наклада Српске Штампариије у Загребу.

У броју 6. године I. (1902) „Срџа“ казали смо, када буде ово дивно дјело у цјелини издано, да ћемо тада да о њему донесемо у овом листу опширнији реферат. Будући да је сада дјело то докончано, ево нас да извршимо обећање.

Ово монументално дјело излазило је течајем трију година. 1. јула 1901. започело је да излази, а у јуну ове 1904. године је довршено. У њему је — у три свеска — до краја рачунајући садржано 216 биографија знаменитих Срба из свих крајева, гдје Србин живи. Од ових 216 личности, по струци, раду и позиву овако стоји: 87 пјесника, књижевника, научника, новинара и њима блиских просвјетних радника, 53 ратника, јунака и људи војнога реда; 23 добротвора; 19 црквених великих достојника и људи тога реда, не рачунајући овдје десет лица која су стављена у прву групу; 17 владара, државника и политичара; 11 умјетника; 6 људи разних занимања (гуслара, занатских вјештака и др.).

По областима српскога народа и по мјестима рођења, тај се број дијели овако: 79 из Војводине с осталом Угарском; 68 из Србије; 19 из Далмације, Дубровника и Боке Которске; 15 из Босне и Херцеговине; 16 из Црне Горе; 12 из Хрватске и Славоније; 5 из Старе Србије и Маћедоније; 1 из Беча; 1 из Влашке. Овај се распоред објашњава самим приликама, у којима су биле поједине покрајине српске.

При изради ових биографија имаћу сарадници тога дјела само то пред очима, да се читалац не мори многим хронолошким детаљима, него да му се даде, уз неколико факата, карактеристика главнога дјелаља појединих личности, заустављајући се обично само на ономе, што једну или другу личност чини знаменитом, што је уводи у пантеон знаменитих Срба; даље да се читаоцу уз лик радника XIX. вијека пружи, више или мање, и суд какав је о томе раднику био у његову вијеку, код његових савременика. Настојало се, да се даде слика не само лица него и створенога суда.

Главни уредник овога дјела, проф. А. Гавриловић у Биограду, вели на крају поговора изрично: „Гледам у мислима дан

— послје једнога вијека. Велико и срећно, богато и славно Српство добија пријеглед својих синова знаменитих у овом, за нас тек насталом XX. стољећу . . . . Нека би дао Бог, да у таком пријегледу новoga вијека буде много и много пута више заслужних и знаменитих синова српских, који се такмиче о првенство племенито и свето, првенство права на захвалност свога народа. Да дође то вријеме и ми смо — како смо знали, могли и умјели — дјелали: наши преци радише за нас, ми радимо за потомке, па је за њих спремана и — ова књига. Нека своје Србе из XIX-ог стољећа боље познају и нека им — опросте.“

Оваково дјело било би, дакле, на вјечиту славу и свакој већој књижевности, а маленој, као што је српска, прибавиће тијем већег гласа, што је ово дјело у доба свога постања било на висини оних резултата, до којих се дошло у то доба.

Још нам је овдје истаћи, да су на овоме дјелу као сарадници судјеловали: проф. Паја Аршинов у Биограду; учитељ А. Јовићевић на Ријечи; чиновник министарски П. Шоћ и Ј. Вулетић, обојица на Цетињу; академик Милан Павлов Јовановић у Вуковару; новинар Н. Суботић у Задру; учитељ Ив. Мартиновић у Панчеву и др.

Ми смијемо и можемо добровољно свакоме добром Србину ово дјело препоручити и полагамо вриједност на то, да се бар на тај начин одаде благодарност заслужној Српској Штампарии у Загребу као накладници овога родољубнога предузећа.

Вуковар (Сријем), у очи мале Госпојине 1904.

Милан Павлов Јовановић.

BIJEŠKE.

Kultura.

U Biogradu od 18. do 25. septembra o. g. slavljase se veliko slavje u pomen stogodišnice srpskog ustanka 1804, pod „voždrom“ Karadorđem. Tom je prilikom bio okružen srpskom krunom unuk slavnoga vožda, kralj Petar Karadorđević, krunom salivenom od topa oteta Turcima za junačkoga srpskoga ustanka. Preko četrdeset hiljada ljudi iz unutrašnjosti Srbije i sa strane pohodilo je tih dana Biograd, gdje se otvorila prva jugoslovenska umjetnička izložba, prvi srpski kongres lekara i prirodniaka, a zbor su držale jugoslavske omladine Srbâ, Hrvatâ, Slovenaca i Bugarâ. Bila je još svečana sjednica Srpske Akademije, Srpske Književne Zadruge, pa kongres jugoslovenskijeh književnika i umjetnika.

Na umjetničkoj izložbi pokazali su južnoslovenski umjetnici, da nijesu ni oni baš tako neznatni kako ih „superiorni“ drže.

Na kongresu srpskijeh lekara i prirodniaka treba istaknuti značajan govor češkoga profesora D.ra Hlave, u kome je iznio lijepe srpske uspjehe u medicinskoj nauci, i kazao, da su Srbi ovijem kongresom položili ispit zrelosti za medicinsku fakultat. Njegova je živa želja, da Srbi i u napredak rade na kulturnom polju pod sretnim vladanjem dinastije Karadorđevićâ. Ovome su kongresu — što rado biježimo — osobitu pažnju obratili Česi, koji su bili na ņemu znatno zastupani. Primljena je rezolucija, da se osnuje „Društvo srpskijeh lekara i prirodniaka“, koje bi imalo sastojati od dvije grupe: u prvoj su grupi lekari i veterinari, a u drugoj prirodniaci, ekonomski i apotekari.

Svečana sjednica Krajevske Akademije na proslavu stogodišnice prvog ustanka bila je mnogobrojno posjećena. Bio je i kralj Petar, na sjednici od prisutnih burno pozdravljen. Predsjednik S. Lozanić otvorio je sjednicu i u govoru istakao Karadorđeve zasluge. Tad je L. Jovanović govorio o srpskom ustanku. On je najprije izložio stanje biogradsckoga pašaluka od dolaska Srbâ do 18-oga vijeka. Tad je istakao ideju, koja je predvodila Srbe u tome ustanku, a ta je: vaskrs stare države srpske i oslobođenje Srpstva, i razlagao je, kako se ta ideja među Srbima rodila i kako se razvila.

Na kongresu jugoslovenskih umjetnika i književnika bilo je 50 učesnika. Predsjedao je Đalski i istakao značaj prve jugoslovenske umjetničke izložbe, koja je živijem dokazom za kulturnu slogu južnijeh Slovena, zorum bolijeh dana. Riješeno je, na prijedlog Đalsckoga, da se izdava jugoslovenski „almanah“, koji bi reprodukovao ponajbolje radnie na izložbi i donosio radova od svijeh južnoslovenskijeh književnika.

Još su otvorena bila dva muzeja, vojni i etnografski. Obadva su vrlo bogata, ma da nijesu još potpuni u nekim partijama.

Ovijem je u kratkim potezima istaknuta prosvjetno-kulturna strana biogradsckijeh svečanosti.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Kniževnost.

Profesor Dr. Josip Aranza sprema za Jugoslavensku Akademiju kritično izdanje spjetskoga pjesnika Kavačina (1640-1714). Ņegove su pjesme vrijedne spomena. Glavno mu je djelo: „Povist vandelska bogatoga a nesrećna Epulona i ubogoga i čestita Lazara, ili od štete bogatstva, a koristi uboštva“. U ovom epu ima 30 pjevača, a preko 5000 kitica. Tu je opjevana domaća povjest politička i kulturna, spominje sve zaslužnije lude svoga roda, opijeva Dubrovnik i dubrovačke kniževnike. Kavačin bio je panslavista, rusofil i velik obožavalac Petra Velikoga. Jezik mu je smjesa svih narječja.

* * *

U programu kotorske nautičke škole Dr. Josip Aranza istražuje, zašto je spala hrvatska literatura u Spjetu iza Marulića. U besjedi Antuna Prokušana, kancelijera spjetske općine (štampanoj u Mlecima 1567) spominje se strašna kuga u Spjetu, koja je grad upravo opustošila. Za vrijeme te pošasti, pored silnih dragocjenosti, propade najveći poem Marulićev, njegova Davidijada u 14 kniiga; radi toga djela Prokušan (Proculian) nazivlje Marulića kršćanskim Vergilom. Ta kuga je bila g. 1527. t. j. tri godine iza smrti Marulićeve i u ņoj je poginulo do 6000 duša i izgorjelo 250 i više kuća. Iz djela, što se odnose na kuge u Spjetu, izlazi, da užasnije kuge od one od g. 1527. Spjet nije nikada imao. „U tako strašnoj pošasti, veli Dr. J. Aranza, biće zaista propala i mnoga druga kniževna djela spjetskih pisaca, jer od svih onih mnogobrojnih pjesnika, što se spominju oko Marulića, malo nam se što sačuvalo osim ņihovih imena.“

Ovo bi bio jasan a i prirodan razlog, zašto je pala hrvatska kniiga u Spjetu iza Marulića. Kad se tome doda, da su malo iza toga Turci zauzeli Klis, te da je uslijed toga Spjet bio izvržen neprestanim napadajima sa strane Turaka, veli prof. Dr. J. Aranza, da je suvišno svako daljnje razlaganje.

* * *

Dr. Josip Aranza u podlisku „Narodnoga Lista“ prikazuje „Liječnički Rječnik“ Dra Josipa Arambašina, koji mu ga je kao slavisti bio poslao na ugled.

Dr. J. Aranza piše o Arambašinovu rječniku:

Dr. Josip Arambašin, liječnik u Spjetu, pun ljubavi i smisla za živi narodni jezik, sabrao je i dogotovio za štampu „Liječnički rječnik“, koji će u velike dopuniti prazninu, što se osjećala na tom važnom polju našega napretka. To je rad od deset i više godina, a građivo marljivo i vjerno sabrano iz usta narodnih, ponajviše iz srednje i gornje Dalmacije; k tomu iscrpeni su temeljito pisci, koji su o tome pisali.

Dr. J. Arambašin u svom rječniku meće na prvo mjesto znanstveni izraz latinski, a do ņega narodni (ako ga je našao u narodu), ili predloženi od dosadašnjih pisaca, naznačivši uvijek kraj, odakle je riječ, ili pisca koji je izraz predložio, a više puta iznio je svoje mnijeње, kako bi se moglo kazati po analogiji drugih narodnih riječi.

Dr. J. Aranza ocjeњуjući taj rad veli:

Dakako da u takvom rječniku nije sve potpuno niti bez prigovora, a i ne može biti, ali vaļa priznati, da je ovim učinien velik korak do konačnoga jedinstvenoga rječnika te struke u Srbā i Hrvatā. Svakako ovim rječnikom pružena je piscu liječniku priručna kniġa s materijalom, koji će služiti kao podloga za daljnje sabiraie i ispravlaie, te tako pripraviti gotove izraze (terminologiju) za medićinsku fakultat, što se ima podignuti u Zagrebu i u Biogradu.

* * *

P. M. Krajinović proširio je i oštampao svoju studiju „Из српске прошлости I“, što je izlazila u podliscima gospićkog „Србина“. Temat mu je bio oboriti Lopašićevu tvrdiu, koja se eto četvrt vijeka povlači po naućnim kniġama hrvatskih ućevniaka, da srbovanie Srbā u gornjoj Hrvatskoj datuje tek od vladike Mušickoga, polovićne Vukove devize: „Srbi svi i svuda“ i srbijanskoga ustanka. A u tome je pisac potpuno uspio. Sjem već poznate građe, koju je pisac podesno upotrijebio, g. Krajinović nam je iznio sila novih dragocjenih podataka, osobito iz arhiva prav. opštine u Seiu, tome uskočkome gnijezdu. Nadamo se, da će g. Krajinović, stojeći na braniku srpskih svetiia, i u napredak bogatiti nauku ovakim i sličnim ekskursijama u gotovo ni malo neobrađenu historiju lićkih i krbavskih Srba.

* * *

Dok drugi narodi imaju gotovu biblioteku publikacija iz porodićne higijene, u nas su radovi te vrste za čudo rijetki. Da ispuni jednu od najistaknutijih praznina, dr. Milenko Moterni podario je mlade i neiskusne srpske matere krasnom uputom „Мајка и одојче“. To djelo, u kome stručniak po zanatu ništi raznolike sujevjerice i odvraća od kojekakvih bapskih trica, koje su od štete i materi i novorodnenetu, najtoplje preporučujemo. Kniži je cijena vrlo niska, 1 kr., a dobija se u štamparskoj radni S. Horovica ili kod pisca u Biogradu.

* * *

Svet. Ćorović izdao je drugu kniġu svojijeh crtica, slika, zapisaka, pripovijedaka pod poznatijem natpisom: „U časovima odmora“. Kniġa je štampana u štamparsko-umjetnićkom zavodu Pachera i Kisića u Mostaru.

* * *

Osveta, novela iz dubrovaćke prošlosti XVI vijeka, koju je napisao naš stalni saradnik M. de Valois i koja je od početka godine izlazila u našem listu, izašla je preštampana kao deveta kniġa Srpske Dubrovaćke Biblioteke. Cijena joj je 1 kruna.

* * *

Mjesto „Daćkih Novina“, što ih je imao pokrenuti Živojin Daćić, počeo je u Biogradu izlaziti „Dom i Škola“ pod uredništvom prof. Dr. Milivoja Jovanovića, a uz saradniu Dr. Sv. Markovića, profesora M. Popovića i L. Zrnića. List u školskoj godini izlazi dvaput u mjesecu, a cijena mu je 10 kr. godišnie. Već nam prvi broj jemči, da je taj list od prijekne potrebe sa svoje raznolike i birane sadržine, pa ga ućesnicima vaspitaia školske omladine, svim nastavnicima i roditeljima od srca preporučujemo.